

ALP 206

P 141-3593

№ 3.

Balandis.

1914 m.

Eina nuo 1889 m.

VARPAS

Visuomenės ir politikos laikraštis.

Kaina: Rusijoje — metams 3 rb. pusei metų 1 rb. 50 k. — Amerikoje — metams 1 dol. 50 ct., pusei metų 80 ct. — Prusose ir kitur — metams 5 mk. pusei metų 2 mk. 50 pf.

1889 — 1904 — 1914.

Kas iš „Varpo“ pirmųjų įsteigėjų galėjo tikėtis, kad jų dvasios kudikis savo 25 metų sukaktuves švęs toje pačioje Tilžėje? Ar daug kas galėjo manyti, kad 10-ai metų praėjus po spaudos atgavimo „Varpas“ dar negalės laisvai skambėti po Lietuvą plačią?

O vienok taip yra. 25 metai praėjo, kaip pirmą kartą sugaudė „Varpas“ ir ėmė žadinti Lietuvos žmones ir šaukti į kovą — ne tik už lietuvišką raštą, bet ir už laisvą spaudą, už žmogaus ir piliečio teises, už geresnį ir teisingesnį visuomenės gyvenimo sutvarkymą. Praėjo 15 metų — ir lietuvių spauda buvo iškovota. Jau-jau pradėjo rodytis, kad ir laisvą spaudą turėsime, kad ir mūsų žmogaus teisės nebus mindžiojamos, kad visus savo gyvenimo reikalus galėsime patys susitvarkyti. Bet apsilvilė visi, kurie tik į tai tikėjo. Po 1905/6 metų revoliucijos smugių senoji valdžia atsigavo ir ėmė keršyti visiems, kurie tik drįso svajoti apie teisingesnį visuomenės sutvarkymą. Ir štai šalyje, kur 9 metai praėjo nuo konstitucijos apskelbimo, negalima dar leisti laikraščio, kame laisvai būtų apkalbama konstitucijinės valstybės reikalai bei gyvenimo sutvarkymo klausimai! Ir posenovei reikia slapstyti su spaudintu žodžiu, jeigu norima aiškiai išarti tai, ko širdis geidžia.

Bet nei nusiminti, nei per daug sielotis neprivalome. Su pasigėrėjimu dėl atlikto darbo 1904 metais senasai „Varpas“

P 141-1363

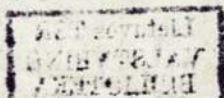
Lietuvos TSR
VALSTYBINĖ
BIBLIOTEKA

galėjo švęsti savo 15 metų gyvavimo sukaktuves, lygiai kaip su džiaugsmu, bet be tuščių iliuzijų dėl ateities tais pačiais metais „Varpas“ sutiko žinią apie lietuvių spaudos atgavimą. Taip-pat ir šiandien, švęsdami 25 metų sukaktuves nuo pirmojo „Varpo“ numerio pasirodymo, su pasigėrėjimu galime žvilgterėti praeitin ir pasidžiaugti ne tik pirmuoju 15 metų tarpulaikiu, bet ir pastaruoju dešimtmečiu, kurį praleidome jau turėdami teisę lietuviškai kalbėti ir rašyti, nors... ne laisvai.

Visas 1889—1904—1914 tarpulaikis — tai sunkaus darbo ir nuolatinės kovos tarpulaikis, kuris mums jau suėdė daug sveikatos ir pražudė daug dvasios galiunų.

Taipgi reikia pabriežti, kad ypač pastarame dešimtmetyje ir lietuvių inteligentijoj vis ir vis dažniau pradėjo apsireikšti iš vienos pusės egoizmo bei karjerizmo, iš kitos — servilizmo dvasia, o atsiranda ir tokių, kurie nesidrovi viešai laižyti rankas savo prispaudėjams ir net atsisakyti butiniausių ir švenčiausių tautos teisių, kaip tai padarė suvalkiečių dabartinis Dumos atstovas kun. Laukaitis, jam iš dalies „turavoja“ p. Yčas — diriguojant Jakštui ir Ko. Bet tas pats tarpulaikis išauklėjo ir auklėja ištisas eiles naujų jėgų, kurioms atsispirti negali įstengti nors ir dar taip stiprūs senosios, savo dienas atgyvenusios tvarkos šulai su savo visais apmokamais ir neapmokamais pagelbininkais iš pačių lietuvių tarpo. [Ne jiems užtvenkti upės bėgimas, ne jiems sustabdyti naujas kilimas! Ir nors dar 25 metus reiktų tokiose sąlygose dirbti ir kovoti — nenusigąsime, nes ateitis ne tų, kurie savo galybę remia sprespauda bei persekiojimais, bet tų, kurie turi jėgų ir drąsos kovoti ir kovai bei darbui pasišvęsti.

Ir geriausias bei naudingiausias bus 25-metinis „Varpo“ ir 10-metinis spaudos sukaktuvių paminėjimas, jeigu mes šiemet savo idejos draugų burelį žymiai padidintume ir bendram darbui labiau kruvon suspiestume ne tik patįs vieni Europos, bet ir Amerikos lietuviai. Laikas jau visiems suprasti toji sena, kaip pasaulis, tiesa, kad tik vienybėje yra galybė, — ne toje vienybėje, apie kurią svajoja kaikurię iš perdidelio patriotizmo neprimatą patriotai, kurie norėtų matyti avis ir vilkus vienoje kaimenėje gananties, bet toje, kur vienuodų reikalų, vienuodų tikslų bei vienuodų idejų žmonės susispiečia bendran organizuotai bei tikslingan darban.

Tokion vienybėn šaukia „Varpas“, švėsdamas savo darbavimos 25-metų ir paminėdamas 10-metų spaudos atgavimo sukaktuves.

Delei spaudos sukaktuvių.

Mūsų visuomenė ruošiasi apvaikštinėti dešimtmetines sukaktuves nuo išgavimo mūsų spaudos Rusijoje. Reikia spėti, bus padaryta nemaža paklaidų, apvertinant šį istorijos momentą. Taigi prisiminkime.

Buvo sakoma, kad ne rusų vyriausybė, ne rusų caras, bet japonai yra gražinę mums spaudą. Ir tokiame pasakyme nemaža yra tiesos. Supuvusieji pagrindai rusų biurokratijos geriausia paaiškėjo Rusijos su Japonais karo metu. Žmonės pradėjo reikalauti reformų. Gana priminti visą eilę vadinamų ukio komitetų reikalavimų, gana atsiminti visą eilę mūsų valsčių ir pavieto komitetų nutarimų, kuriuose buvo nurudomos reikalingiausios reformos. Podraug žymiai ėmė kilti revoliucijinis žmonių upas. Kairiosios partijos, besiremamos plačiomis liaudies miniomis, išjudino iš ilgo snaudulio galingiausiųjų gaivalą, valstiečius ir darbininkus. Sujudusi Rusijos liaudis pradėjo griauti absoliutės monarchijos sutrunijusius pamatus. Biurokratija nors nedrąsiai pradėjo atleisti varžančiuosius visuomenę pančius. Tame tat momente buvo leista ir mums spauda.

Bet kalbant apie mūsų spaudos atgavimą pirmiausiai reik turėti omenyje svarbiausius veiksnis, kurs, pagalios, tinkamoms aplinkybėms susidarius — revoliucijai ir japonų karui kilus — privertė rusų biurokratiją leisti lietuviams spaudą. Tas veiksnis — tai 40-ties metų „tamsios, nesusipratusios“ lietuvių liaudies, nors ir pasivi, bet atkakli kova dėl savo spaudos. Per 40 metų, nežiurint smarkiausių baudimo įrankių, nežiurint baisių persekiojimų, nežiurint net apgaulingų pažadėjimų visokių malonių norintiems nusileisti, Lietuvos liaudis neėmė i rankas „rusų graždanka“ spaudžintos knygos, traukdama iš užsienio knygas, spaudžintas lotynų raidėmis, nors už šias ir kalėjimas ir Sibiras grėšė. Ta plačiųjų minių atkakli kova padėjo tvirtus pamatus gimstančiai Lietuvos spaudai. Ačiu tokiam tik žmonių užsispyrimui užgimė užsieny lietuvių spauda, ačiu tam atsirado Lietuvoj žmonės — dvasios galiunai, kurie pašventė savo visą gyvenimą draudžiamųjų knygų gaminimui ir gabenimui, kurie savo pasišventimu numylėtai idėjai daugiausia prisidėjo prie spaudos atgavimo. Juk jie tai ir buvo tas šaltinis, kurs suteikdavo liaudžiai peno, stiprinančio dvasią, raginančio ir toliau spirtis prieš galingąjį priešą dėl numylėtos knygos. Tas tylus, bet atkaklus valstietis, vos tepaskaitęs maldaknygę, tas, neretai visai nemokąs skaityti, knygų iš užsienio gabentojas galop pergalejo vieną galingiausiųjų tų laikų biurokratijų. Balandžio 27 d. 1909 m. rusų biurokratija lietuviams nusileido.

Todel tai pirmoji padėka už spaudos išgavimą *pridera* visiems tiems *kovotojams*, kurie biurokratijos tarpe padarė sumišimą, kurie *privertė ją nusileisti ir išpildyti žmonių reikalavimus*

Savo keliu galejo kiek pagreitinti spaudos leidimą ir darbas tų žmonių, kurie nuolat paduodami prašymus reikalavo iš vyriausybės leisti spaudą. Žinoma, šie prašymai būtų nieko neverti, jeigu nebūtų buvę anksčiau nurodytų veiksmų. Reikia neužmiršti, jog leisdami spaudą valdininkai anoj siunkioj valandoj tikėjosi tarp lietuvių susilaukti visos eilės savo sebrų, kurie turėjo numalšinti kilstantį žmones neužsiganėdinimą, ir kasžin ar valdžia nebūtų pasiekusi savo tikslo, jeigu paskui revoliucijos banga nebūtų dar labiau išsiliejusi, jeigu ir patis lietuviai nebūtų intraukti į tą revoliucijos sukuri, kursai pasibėgė Didžiojo lietuvių suvažiavimo nutarimais Vilniuje.

Išgavome ne tik spaudą, bet paveržėme nuo biurokratijos ir kitas šiokias-tokias teises. Šiandien turime nemaža draugijų ir šiaip kultūros įstaigų, tiesa, daugiausia katalikiškųjų, turim daugybę žodžio židinių, irgi tiesa, daugiausia klerikališkųjų.

Vienok pati rusų biurokratija, kiek pakeitus vien formas savo viešpatavimo, vel siaučia Lietuvoj.

Kur atspara jos sauvalei, kur mūsų jėgos, kad ją prašalinus, kad sutvarkius savaip mūsų gyvenimą?

Čion atsitiko tasai padėjimas, kursai kai-kurių varpininkų buvo permatytas, dar vos spaudai atsiradus. Juk buvo net ir tokių, kurie šaukė, jog nereikia mums tos legalinės po priežiura cenzūros spaudos. Žinoma, jie klydo, bet iš dalies blogos pasekmės šio spaudos leidimo reikia pripažinti, butent *sumažėjo priešgynybės upas prieš valdžią*.

Spaudos uždraudimas — tai buvo taip aiški skriauda, kuri kėlė visus prieš valdžią. Turėdami tą užmetimą prieš valdžią, lengvai galėjome traukti kovon su valdžia kai-kada ir ramiausius visuomenės gaivalus. Šiandien jau nebe taip..

Šiandien visa eilė žmonių naudojasi ta pat spauda, kad žmones suraminus, kad nedavus iškilti juose kritikos, pasitikėjimo savo spėkomis. Išaugo „tautiškai klerikalinė“ spauda, kuri globoja liaudį nuo platesnių reikalavimų, migdo ją pasitikėjimu į Dievo apveizdą, kuri turėsianti pagerinti liaudies buvį. Negana dar to. Spaudai atsiradus ir įvairioms draugijoms išdygus Lietuvoje, daug žmonių ramiai ten darbuojasi, budami veik pilnai patenkinti tuo kasdieniniu darbu ir apie kovą su valdžia delei tinkamesnių formų mūsų gyvenimo visai nei manyti nemano. Prie šio ramaus kultūros darbo tapo sugauta veik visa mūsų inteligentija, kurios politikiškos aspiracijos didžiai sumažėjo. Yra kultūros darbininkai, bet nėra politikos veikėjų, yra daug „ramių statytojų“, bet nėra senos tvarkos griovėjų. „Priešginių“ skaičius ar tai delei geresnės tvarkos mūsų mokyklose, ar tai valsčiuje, ar net ir ukyje žymiai sumažėjo, neveizint, kad rusų biurokratija siaučia čion po senovei, rusindama mūsų kraštą, užpirkdama lietuvių žemę, kuri dalinama yra rusų ateiviams, persekiodama šiek tiek laisvesnį žodi, pažangiąją spaudą, draugijas ir tt.

Tokiu budu *politiškas nuolankumas*, revoliucijinės atsparos sumenkėjimas — tai žymus veiksnis, kuri yra išauklėjusi mūsų legalę spauda, legalis darbas.

Suprasdami tai ir mes, Lietuvos demokratai, turime daugiau kaip ligšiol eiti į plačiasias skriaudžiamųjų darbo žmonių minias, nes tik ten glūdi neužsiganėdimas šių dienų socialė ir politikinė tvarka, tik ten gali susirasti tikriausi kovotojai už naujas gyvenimo formas.

Reikia skleisti naujieji obalsiai mūsų politikos veikimo, reikia kovoti su politišku nuolankumu ir dar labiau su politišku servilizmu, kurį skiepija miniose mūsų klerikalinė spauda. Prie šio darbo turėtu eiti petis į petį visa kairioji dalis mūsų visuomenės, nepaisydama į mažus skirtumėlius savo taktikos.

P — tis.

Moksleivio- liaudininko darbas.

Atkreiptame domą į šį indomų liaudininko- moksleivio balsą. Red.

Nors „V.“ tik du numeriu dar teisėjo, bet reikia pripažinti, kad jo paskleistosios mintis jau pradeda judinti mūsų moksleivių snaudžiančią politikinę sąmonę. Jau vienur- kitur pradėta organizuoti moksleivių liaudininkų politikinės kuopos. Nebesitenkinama vien šauksmu darbutis liaudies labui, bet kyla klausimas, kaip darbutis. Čionai tai pradeda aiškėti ir mūsų moksleivijos fizionomija. Jau „V.“ N 2 Moksleivio stambiais ruožais nupieštas mūsų moksleivijos dabartinis stovis. Iš savo pusės aš noriu atkreipti moksleivijos domą į politikinį darbą. Tas manding butinai reikalinga, nes ir man pačiam iš draugų moksleivių (turiu omenyje augšt. mok. moksleivius) gana dažnai tenka išgirsti pasakymas: „aš politika neužiimu“. Jis, mat, esąs kultūros žmogus. Ir šitokių „kultuvininkų“ dabartės pirmieivškosios moksleivijos tarpe bus nemaža. Berods, dar nebutų bloga, kad mūsų draugai kimba ir į smulkų kultūros darbą. Tik, deja, kad šituom kultūros darbu pradėdama dangstyti savo beidėjiškumą, savo asmeninį egoizmą, nes ir jų ir tų „kultūros darbų“ paprastai nesimato. Kas kart atsiranda daugiau „liberalų dvasioje“, kurie politikos darbo ir ištolo bijo. Tokiu budu bene eina pažangiųjų moksleivių tarpe diferencijacija. Vieni jų linksta prie „plataus“ kultūros darbo, į kurį ineina be kitų — lietuvių pramonės bei prekybos kėlimas. Užtat kairesnioji dalis pradeda kreipti savo domą labiau į darbo žmonių tiesioginius reikalus, o čionai susiduria tuojau su jų gyvenamomis politikos aplinkybėmis. Tasai skirtumas vienok nėra tai, taip sakant, darbo pasidalinimas. Jis siekia jau ir principų. Pirmieji dabartinėj kapitalistiškoj visuomenės tvarkoj mato tik vieną- kitą plyši, kuri ne taip jau sunku užlopyti, antrieji gi yra tos nuomonės, kad tos tvarkos patis pamatai yra netikę, neatsako plačiosios visuomenės reikalavimams. Užtat moksleivis liberalas pradeda galvoti daugiau apie kapitalistiško ugio plėtojimą Lietuvoje ir tokiu budu tarnauja savo „tautai“. Kas gi kariesiems belieka daryti? Darbo, be abejonės, netruksta, tik darbininkų reikia. Neapsakoma reakcija siaučia visoje Rusijos valstybeje. Skaudžiai liečia ji ir mūsų visuomenės, ypač darbo žmonių gyvenimą. Jų likimas pavestas įvairių satrapų rankosna. Tie gi baudžia mūsų žmones už savo vaikučių mokymą skaityti, baudžia už gynomosi įrankio

(šaudyklės) laikymą, neleidžia vaidinimų, gegužinių daryti, girdo žmones iš valstybės izdo monopolijų, o prigirdę vėl baudžia juos už tvarkos ardymą. Sodžiuje stambiųjų satrapų vietas užima mažiukai satrapėliai — dažnai artimi chuliganams, kurie neduoda atilsio ramiam žmogui nei dieną, nei naktį. Turtingesni valstiečiai tai dar nors atsipirka — pinigais ar produktais — nuo jų globos, bet kuom gali atsipirkti neturtingasis darbo žmogus?

Teismas-gi įvairių žemiečių viršininkų asmenyse yra tai tik šios supuvusios administracijos priedas ir aklai klauso įvairių „administratorių“ butinai pildytinų išakymų. Kitose srityse ir-gi negeriau. Mokyklose tebevaroma rusininio politika. Bereikia konstatuoti faktas, kad šitoji politika jau išauklėjo sau tinkamą agentų ir iš lietuvių elemento. Lietuvių mokytojų tarpe atsiranda renegatai Liachnickiai ir pataikunai — Vanagai bei Dabulevičiai, kurie lažo rankas Kornilovo ipėdiniams. Pagalios ir tos pačios mokyklos darbo žmonėms — bežemiems ir mažžemiems faktiškai neprieinamos, jas pripildo turtingesniųjų ukininkų bei miestelėnų kromininkų vaikai. Vyresnybės „žemės tvarkymas“ irgi atsiliepia labiausiai ant tų varguolių kailio. Subankrutijusių dvarininkų žemės parduodama atėjunams iš Rusijos, rusų visuomenės atmatoms, o vietiniams gyventojams tik kartais pasuloma niekam netikę atskrabai. Bet štai vyresnybė skirsto sodžius į vienasėdžius, už ką susilaukia iš daugelio lietuvių tikrų pagirimų lapų. Bet ar yra iš to kokia nauda musų kad ir mažžemiui ukininkui? Ne. Užtat jų paprastai nemasina vienasėdis iš 1 arba 1½ deš., ir jie velija verčiau sodžiuje pasilikti. Neišsigąsta jie, žinoma, nei stambiųjų ukininkų pravardžiavimų tamsuoliais, neišmanėliais, ir tik prievartai tepasiduoda. Pagalios visų savo gyvenimo vargų spiriamas tasai vargdienis jieško laimės už jurių-marių tolimoje Amerikoje ir užtai jis vėl užsipelno iš tautininkų „tautos išgamų“ vardo. Bet gana tik akį užmesti į musų darbo žmonių begalo medžiaginei vargingą ir beteisį padėjimą, kad priversti tikrai dorą ir visuomeniškai susipratusių žmogų pagalvoti apie dabartinį „momentą“.

Į šitą tiesiog akį veriantį musų visuomenės gyvenimo apsioreikimą ir pradeda kreiptis kai-kurie moksleiviai vadinamieji liaudininkais. Jų tarpe matyti yra palinkimas savo visuomeninį darbą susiaurinti, sukoncentruoti apie darbo žmonių tiesioginius reikalus. Bet ir išties tasai „platusis“ darbas, butent rėmimas ir kėlimas tautiškosios pramonės bei prekybos tai ne vienintelis liaudininkų darbas. Dabar, kada visoje Rusijos visuomenėje galima pastebėti šioks-toks atgijimas, kada sukruoto net didžiosios plotetarų minios ir ėmė viešai reikšti savo tvirtą protestą prieš savo teisių begėdišką niekinimą iš buržuazijos ir biurokratijos pusės, taigi dabar užstojo laikas, ir Lietuvos darbo žmonėms ruoštis į didį, baisų, bet neišvengiamą žygį, ruoštis prie visuotinio protesto-sukilimo. Kad neišvengiama yra Rusijoj netolimoje ateityje antra revoliucija, abejoti, manding, neprisieina. Rusų biurokratija, Rasputinų ir Ignatjevienių vedama, varys savo darbą, kol neprives valstybės iki bankroto; apie tai liudija kasdienės žinios, skelbiančios vis apie naujus tos aferos vaisius.

Kaip į tą begalinę Rusijos reakciją reaguojama pas mus Lietuvos? Beveik niekaip. Tik paskutiniuoju laiku Lietuvos miestų proletarijos nuomonė pradama organizuoti tam-tikrais spaudos organais. Tuo tarpu sodžiujė nieko nedaroma. „Pirmeiviškoji“ spauda dvasinės ir pasaulinės valdžios agentų terorizuota, pasitenkina „plačiaisiais“ Lietuvos reikalais ir stengdamos „sustiprėti“ jieško rėmėjų stipresniųjų lietuvių-buržujų tarpe. O skaitlingieji Lietuvos darbo žmonių sluogsniai sodžiujė paliekami be jokių patarimų, be jokios pagalbos.

Ir lietuvių moksleivija, kuri pasirižusi yra eiti liaudies tarpan, turi gerai apgalvoti, kokio charakterio tasai darbas turi būti. Negana lipšniai su jais pasikalbėti, vieną-kitą knygutę „Apie karvių šėrimą“ padalinti, bet mūsų laikai reikalauja visuomeniniai-politikinio darbo. Turėdami omeny, kad Rusijos darbo žmonės politikinių teisių be revoliucijos neišgaus, mes privalome kreipti į tai akį tų darbo žmonių, kurie to nemato. Reikia kurstyti liaudies širdyse ta 1905 m. įmesta kibirkštis. Praėjusių laikų atsiminimai dar neišdilo. Bet sodiečių tarpe rasime nemaža tokių, kurie yra net nustoję vilties, kad jų gyvenimo aplinkybės gali kada-nors pagerėti, — taip jis yra iš visų pusių suspaustas. Užtat reikia butinai visupirma leisti darbo žmonių miniosna obalsį, kad *Rusijoj bus dar revoliucija*. Tegu tasai obalsis paeina, kaip augščiausios autoritatės balsas. Tegu vieną-kitą varguolį ir šurpuliai perima, bet turi jis nors pajusti, jeigu dar negali gerai suprasti, jog be visuotino sukilimo ne tik jų, bet ir visuomenės gyvenimas negali žengti progreso keliu.

Be abejonės, kad tasai garsas: „bus dar revoliucija“ turi būti toliau papildytas tam tikru turiniu. Čionai kils nemaža klausimų, kokiose aplinkybėse šitoji revoliucija gali būti įvykdinta su mažesnėmis aukomis, kaip prie jos ruoštis ir tt. Be to darbo žmogus turi *suprasti* o ne tik justi savo padėjimą visuomenės gyvenime, turi suprasti savo vargų ir ekonominę priežastį. Reikia, kad jis numanytų, jog artimoji revoliucija dar neišganyš jo, dar nepaluosius nuo ekonominės nelygybės. Šitoje gi darbo žmonių kovoje žingsnis po žingsnio už galutiną išsiliuosavimą mes privalome ateiti pagalbon savo mokslo žiniomis. Iš vienos pusės yra reikalas priduoti socialei darbo žmonių kovai su savo išnaudotojais sąmoningumo charakterį. Gaivališka kova turi virsti sąmoninga.

Šita kova ir dabartės apsireiškia sodžiujė. Bežemiai stengiasi išsiderėti tam didesnę mokesnį, o ukininkai, žinoma, tenori mokėti kuo mažiau. Besidalinant į vienasėdžius bendrąsias ganyklas stambieji ukininkai nori proporcingaliai valdomajai žemei, o smulkusis, bežemis reikalauja, kad būtų atsižiurėta, kiek kas sodžiujė budamas iš tų ganyklų naudos turėjo. Valčiaus mokyklon stambieji ukininkai jau dažnai nebenori priimti bežemių ir mažazemių vaikų, nes nebebusią kam kiaulių ganyti. Stambesnių ir smulkesnių klasinės kovos faktų netruksta.

Ir į tuos faktus visupirma reikia atkreipti akis. Laikas jau suprasti, kad nepakanka rnpinties tik kultūros trupinių rankiojimu, bet reikia valyti kelius darbo žmonėms prie tos kultūros, kad jie ja galėtų

naudotis ir savo pajėgomis galėtų prisidėti prie jos plėtojimo. Šitame visuomeniškai-politikiniame darbe prisiėis mūsų liaudininkams vėl susitikti su svetimtaučių demokratijos pionieriais, nes darbas šioj srityj kova su biurokratija ir buržuazija — bendra visiems be tautų skirtumo. Tiesa, reakcijai prasidėjus lietuvių moksleivija mėgino imtiems smulkaus kultūros darbo, bet kokie vaisiai to darbo? Ar jis galimas šiose aplinkybėse, kad Rusijos biurokratijai dar talkon atėjo lietuvių kliras. Demokratinis elementas išstumtas kuone iš visų ramaus kultūros darbo pozicijų. Net žmonių blaivinimu jam nebegalima rupintis. Užtat dabar, kada gyvenimo pritririmas sugriovė mūsų „kulturines“ iliuzijas, turime imtis griežtesnio nors ir pavojingesnio darbo visuomeniškai-politiško charakterio. *Erškėtis.*

Prie žemės klausimo.

III.

„Varpo“ Nr. 2 mes turėjome progos pamatyti, kad smulkusis ir vidutinis žemės ukis ne tik ne nyksta, bet dauginasi, stiprėja ir dangeliu žvilgsnių net augščiau stovi už stambųjį. Bet iš marksininkų ortodoksų pusės mes dažnai dar girdime prikišimų, busià jeigu tai ir teisybė, tai tik delto, kad mažžemiai ir vidutiniai ukininkai neprastai dideliame varge gyvena ir tik delei to esà dar gali konkuruoti su stambiuoju ukiu.

— Ši pažiura neišlaiko jokios kritikos. Jeigu *mažžemių ar vidutiniųjų ukininkų gyvenimas* šiandien nėra geras ir lengvas, tai visgi, aplamai imant, kiekvienas turės sutikti, kad *neblogesnis už dvarų darbininkų bei kumečių*. Ir dar didelis klausimas, kaip ilgai galėtų mūsų dvarininkai savo ukius išlaikyti, jeigu jie būtų priversti savo darbininkus taip užlaikyti, kaip gyvena mažžemiai ir smulkieji ukininkai. Taip-pat neteisybė, busià stambiajame ukyje žemė daugiau pelno atneša. Neminint bendrųjų statistiškos žinių, kurios kartais gali būti šaip ir taip aiškinamos, čia noriu nurodyti tik i neseniai išėjusį Keup'o ir Mührer'io veikalà.¹⁾ Pirmasis ant vietos tirinėjo kolonistų ukius, kurie pagaminti iš dvarų žemės, ir drauge dvarų ukius, o antrasis senų ukininkų žemes ir taipgi dvarų. Tirinėjimai daryta keletà metų ir visos smulkmenos su tikrai „vokišku akuratiškumu“ pažymėta. Ir tirinėjimų išdaviniai tokie, kad prof. Dr O. Auhagen, po kurio priežiura ir vadovystė viskas atlikta, savo išangoje skaito net pareiga pabriežti, jog jis anaiptol tais tirinėjimais nenori pasakyti, kad dvarininkai su stambiuoju ukiu jau atgyveno savo dienas, nes, pasak jo, dvarininkai reikalingi ypač politikos pusiausvirai palaikyti ir delto negali būti panaikinami . . . Iš pačių tirinėjimų mes matome, kad smulkusis kolonistų bei ukininkų ukis jeigu tik yra tose pačiose sąlygose, tai visais žvilgsniais augščiau stovi už šale esančius dvarininkų ukius ir ne tik daugiau žmonių išmaitina, bet dar ir rinkai daugiau

¹⁾ Die volkswirtschaftliche Bedeutung von Groß- und Kleinbetrieben in der Landwirtschaft. Von Dr. E. Keup und R. Mührer. Berlin, 1913.

padaro. Šitie ant vietos daryti tirinėjimai visai sutinka su bendromis statistikomis, taipgi kitų įvairių autorių patirimais, tarp jų ir prof. G. Fischer'io, kuris asmeniškai tirinėjo Amerikos žemės ūkį. Kaip žinoma, Amerikoj stambusis žemės ūkis ypač išsiplėtojęs. Bet, kaip teisingai savo veikale¹⁾ Fischer'is pastebi, delto, kad tai buvo neužgyventi dykynai ir delto mašinos ten palengvino tuos dykynus paversti derlinga žeme. Vienok kaip tik reikės intensyviau žemė išnaudoti, tai greitai pasirodys (ir dabar jau matyti), kad stambusis žemės ūkis su savo didelėmis mašinomis toli gražu negali konkuruoti su smulkiuoju, asmeniškai savininko prižiurimu ir apdirbamu.

Suprantamas dalykas, kad toksai apsiरेiškimas žemės ūkyje turi turėti savo tam tikras priežastis. Pirmiausia ir svarbiausia smulkiujo žemės ūkio gajumo priežastimi reikia skaityti *asmeninė valdytojo priežiūra*. Žemės ūkyje beveik nieko negalima „pagal laikrodžio“ nustatyti ir visuomet reikia skaitytis su tikėtais ir netikėtais gamtos apsiरेiškimais, taipgi su įvairiais *netikėtais* atsitikimais ir priepuoliais pačiame ūkyje, ypač jeigu laikoma gyvulių (o kiek šiandien gali būti žemės ūkių be gyvulių?). Ir čia paties savininko niekuomet negalės atstoti joks samdininkas — vistiek ar tai bus paprastas darbininkas ar prižiurėtojas. Antras dalykas — tai mašinos niekuomet negali būti taip plačiai pritaikomos žemės ūkyje, kaip industrijoj, o kurios pritaikomos, tai dažnai beveik su lygia nauda gali tarnauti kaip stambajame, taip ir smulkajame ūkyje²⁾. Trečias svarbus veiksnis — tai kooperacijos draugijos, kurios smulkiesiems ūkiams duoda progos ir galės naudotis svarbiausiais stambiojo ūkio patogumais (kooperacijos keliu įgijimas naujų pagerintų veislių, brangių mašinų ir joms naudojimos, taipgi didelėmis partijomis pardavimas ūkio produktų, smulkusai kreditas ir tt.), tuo tarpu visai neatneša stambiojo ūkio silpnybių (asmeninės priežiūros stokos, nepavartumo ir negalėjimo greitai išnaudoti visų umių gamtos atmainų ir tt.). Ir šie visi veiksniai taip svarbūs ir taip žymūs, kad reikia aklo arba „prisiekusio“ dvarininkų ir stambiojo ūkio apginėjo, idant smulkiajam ūkiui pražutį skelbti.

IV.

Tik dabar mes galime eiti prie *musų* agrarės politikos. Bet pirmiau dar bent keli žodžiai apie musų žemės ūkio padėjimą apskritai.

Jau faktas, kad apie 80% visų Lietuvos žmonių gyvena iš žemės ūkio, rodo, kaip svarbu Lietuvai racionali žemės ūkio politika. Tuo tarpu kaip ekonomijos taip politikos žvilgsniu dabartinis Lietuvos žemės ūkio padėjimas stačiai šiaukšas į dangų... Maž-daug prieš 10 metų didesnė pusė Kauno gubernijos žemių buvo valdžios ir bajorų bei dvarininkų rankose, kurių išviso tada buvo užrašyta 80 tukst. žmonių, tuo tarpu kaip daugiau ne 1 mil. (1,100,000) valstiečių valdė

¹⁾ G. Fischer. Die soziale Bedeutung der Maschinen in der Landwirtschaft. Leipzig.

²⁾ Apie šį dalyką žiūrėk smulkius ir nuodugnius tirinėjimus minėtame Fischerio veikale, taipgi naujai išėjusioj knygoj: „Dr. Schuider: Die Licht- und Schattenseiten der Maschinen im Landwirtschaftsbetrieb. Berlin.“

mažesnę žemės pusę ir iš jų apie pusę milijono žmonių arba visai žemės neturėjo arba labai mažai.¹⁾ Turint omenyje, kad bajorų tarpe yra taipgi labai daug mažžemių (akalicų gyventojai), mes pamatysime, kad saujelė dvarininkų laiko užgriebusi nesvietiškai didelius žemės plotus, o mūsų žmonės neturi kur karvės pasiganyti. Niekis dar būtų, kad mūsų dvarininkų bent žemės kultura augštai stovėtų. Bet čia jie dažnai stovi daug žemiau už valstiečius ir, negalėdami skolų išsimokėti, savo žemes parduoda valdžios (valstiečių) bankui, kuris, tiesa, tas žemes parceliuoja, bet rusams atėjunams. Mūsų gi žmonėms nieko daugiau nelieka, kaip bėgti Amerikon arba net ir Sibiran kraustyti.

Taip dalykai stovi lietuviškiausioje Kauno gub. Vilniaus ir Suvalkų gubernijose maž-daug tas pats, nors su kaikuriomis paviršutinėmis atmainomis, kurios čia gali būti arčiau ir ne liečiamos. Nes ne pati žemės valdymo juridinė pusė verčia mus žemės klausimu rūpintis, o ekonomijos reikalavimai. Jeigu mes matytume arba bent galėtume tikėtis, kad stambūs dvarininkų ukis gali daugiau ukio produktų pagaminti ir daugiau žmonių išmaitinti, kaip smulkiosios bei vidutinės ukininkų dubos, ir jeigu dvarų ir šiaip ukio darbininkai bei bežemiai geriau ir lengviau galėtų gyventi, kaip mažžemiai ir ukininkai, tai nekiek nesvyruodami galėtume žemės klausimą „palikti atviru“, kaip tai teikėsi išsireikšti mūsų kaimynė LSDP. savo VIII suvažiavimo rezoliucijoje. Bet šitokio apsisireikšimo pas mus nematyti nei šešėlio. Patsai gi geografinis Lietuvos padėjimas ir Lietuvos dirvų sąstata yra tokie, kad, regis, sakyte sako Lietuvos žemdirbiams, jog jie turi būti gudrus ir mokėti javų ukį tinkamoj proporcijoje laikyti su gyvulių ukių ir pienininkyste (iš vienos pusės augštai žemės kulturoj pakilusi Vokietija, iš kitos — Rusija; pačioj Lietuvoj daugybė miestelių, kurie nuolat reikalauja ukio, ypač pieno produktų, toliau vidutinė kviečių, miežių, rugių dirva šale kalnelių, bruzgynų-karklynų, miškų ir tt.). O tai tokia ukio forma, kuri itin reikalauja ypatingos žemdirbio domos ir pasišventimo. Delto tai dabartinis Lietuvos žemės ukis, su stambiųjų dvarininkų (kurie užgriebę apie pusę visos žemės) saujele ir bežemių miniomis, nėra tinkamas ir net kenksmingas šalies kulturai. Delto žemės ukio politikoj reikalingos radikalės atmainos. Šių atmainų reikalas pasididina dar ir delto, kad Lietuvoje nėra ir, dėl žinomų natūralinių priežasčių, nematyti, kad galėtų būti didelė pramonė bei industrija, delei ko mūsų bežemiams, jeigu jie žemės ukyje darbo neturi, nieko daugiau nelieka, kaip kraustyti svetur, kur dažnai vėl randa tik vargą, prie tam daro konkurenciją kitiems tų vietų darbininkams, ir be to dar mūsų tautai žuva. Todel: *be radikalių atmainų mūsų žemės ukio politikoj, Lietuvos ekonomijos ir kultūros gyvenimas negali normaliai plėtotis.*

V.

Kalbant apie Lietuvos žemės ukio politiką, mes turime griežtai skirti du dalykus: žemės kultūros kėlimą ir žemės valdymo klausimą.

¹⁾ Teisingas žemės valdymas Lietuvoje. Parašė Laumės Vaikas. Tilžėje, 1906.

Pirmasis klausimas čia gali būti visai nesvarstomas, viena delto, kad žemės kultūros kėlimui nieks negali priešintis, o antra — tai galima atlikti bei atliekama ir legalėje spaudoje. Skirstymos į vienasėdžius, naujos ukininkavimo formos, įvairios ukio draugijos ir tt., ir tt. pas mus priešų rasti negali ir lieka vien tik rupintis, kad visos tos atmainos ir pagerinimai žemės kulturoje kuoišmintingiau bei kuotikslingiau būtų įvedama. Ir šiame klausime sprendžiamąjį balsą turi turėti ne teoretikai-politikai, bet praktikai-agronomai.

Mes gi čia turime pasiaiškinti antrąjį, t. y. žemės valdymo klausimą, idant žinotume, kokios priemonės Lietuvos žemės politikoje reikalingos ir naudingos viso krašto plačių darbo žmonių gerovei pakelti. Šis klausimas pasiaiškinti reikalinga dar ir delto, kad ligšiol net mūsų draugų eilėse tame klausime nebuvo vienybės nei aiškumo. 1906 m. oficialėje programoje apie žemės valdymo klausimą kalbama tik bendrais žodžiais. Tiesa, reikalaujama steigti tam tikras „žemės fondas“, kurin turėtų pereiti valstybės ir caro giminių žemės, taipgi „privatinės žemės pereinančios į rankas tolimų giminių“, „žemės, kurios yra viršaus to, kiek pagal seimo nutarimą gali valdyti vienas gyventojas“ ir tt. Bet apie žemės ir girių valdymo sutvarkymą pasakyta tik tiek, kad tasai klausimas turi prigulėti „autonomiškos kuopoms, valsčiams, apskričiams“.

Šiek tiek nuodugniau tasai klausimas gvildenama *Laumės Vaiko* rašinyje: „Teisingas žemės valdymas Lietuvoje“ („Lietuvos Demokratų Partijos“ leidinys, Tilžėje, 1906, p. 24). Čia žemės klausimas siuloma risti sulig principo: „Žemė turi prigulėti tik tam, kuris ją dirba ir iki jis ją dirba“. „Dirbi žemę, — štai tau žemė. Lioveisi dirbęs, atiduok žemę tai kuopai, nuo kurios buvai gavęs. Ji gi ras kitą, kam perduoti žemę“ (p. 18). „Taip būtų ir teisinga“ — sako Laumės Vaikas: „taip turime ir mes Lietuvoje stengties padaryti“. Kaip šisai principas turėtų išrodyti praktikos gyvenime — Laumės Vaikas nesako nei žodžio, tik išsireiškia, kad „naujas teisingesnis žemės valdymas gali pamažu, ramiu keliu įvykti: kad Lietuva pati valdysis, kada bus nugriautas caro jungas. kada visa krašto valia bus Lietuvos seimo rankose“. Patsai „naujas busiantis Lietuvos žemės valdymas“ Laumės Vaikui šitaip išrodo:

„Lietuvos Seimas įtaiso tam tikrą žemės išteklių arba fondą, iš kurio duodama žemė mažaturčiams ir beturčiams valstiečiams ant nesunkių išmokėsių. Pirmiausia į tą žemės išteklių pereina visos žemės ir girios ir kitoki turtai, kurie dabar priguli caro ir jo giminėms ir dabartinei Maskolių valdžiai. Prie to paties priguli ir majoratai ir pokuniginiai turtai ir cerkvių žemės. Tai buvo ir yra visos Lietuvos nuosavybė ir viskas turi būti sugražinta be kokio atlyginimo... Toliau Lietuvos Seimas turi paskirti, kiek daugį daugiausiai žemės gali valdyti vienas krašto gyventojas... Butinai reikalinga, kad vienas žmogus negalėtų per daug žemės turėti. Kokį didumą žemės gali vienas gyventojas valdyti, paskirs Lietuvos seimas. Kas viršaus to, turi pereiti į aną žemės išteklių; su kokių atlyginimų ar be atlyginimo — tai pasakys Seimas. Jeigu žemės plotas valdytojui mirus pereina į rankas tolimų giminių, tad ir galėtų bent to turto dalis tekti žemės ištekliui. Dvarponių girios irgi turėtų būti išpirktos į žemės išteklių... Dvarponių dvarai galėtų ir per uždėjimą mokesnių persikelti į žemės išteklių. (Lietuvos Seimas galės užkrauti ant didelių dvarų tokius didelius mokesnius, jogei dvarponiams neapsimokės laikyti dideli dvarai. Jie patis prašys, kad tik pirktų jų dvarus Lietuvos žemės

išteklis...). Tokiu būdu tame žemės išteklinėje gali sueiti didelė dalis Lietuvos žemių, kurios — su pagalba vietinių valstiečių kuopų, valsčių, gminų, pavietai, gubernijų savyvaldų — gali būti paskirstytos bežemiams ir mažžemiams valstiečiams ant nesunkių išmokėsnių.

Vietinių gyventojų susirinkimai arba jų atstovai patįs prižiūri, kad žemės valdymas būtų teisingas. Jie visi paskiria, kam ir kiek žemės reikia, kas ir kiek turi mokėsnių mokėti, kam reikia duoti pašalpa padarams ar kokiam kitam reikalui (mano pabr. R.). Girias irgi prižiūri pirmučiausiai vietinės valstiečių kuopos ir valsčiai...“ (pp.20—23).

Čia mes turime jau šoki toki projektą žemės klausimui risti, vienok dėl savo neaiškumo praktikinės vertės jis beveik neturi. Pirmiausia visai neaišku, kaip tos vietinės „autonomiškos kuopos“ žemės valdymą turėtų tvarkyti ir kokios jų būtų teisės, t. y. ar visiškai sulig savo upo kiekvieną kartą galėtų viską tvarkyti ir keisti, ar turėtų taikintis prie šalies seimo išdirbtų pamatinių įstatymų? Jeigu vietos autonominių kuopų (valsčių ir tt.) teisė žemės klausime būtų absoliuti ir valia neatmainoma, tada kur būtų garantija, jog kokio nors valsčiaus susirinkimas neimtų žemės valdymo „tvarkyti“ taip, kaip dabar „tvarko“ savo „stuikas“ ir kitus valčiaus reikalus? Kur garantija, kad čia jokios rolės neloštų „magaryčios“, kad susirinkimo nevadžiotų už nosies visokio plauko demagogai savo naudai? Jei gi autonominių kuopų galybė būtų aprubežiuota pamatiniais įstatymais, tai kokie turėtų būti tų įstatymų pagrindai? Pasakymas, kad žemės valdymą sutvarkys Lietuvos seimas, — taipgi visai nieko nereiškia, nes mums negali būti vistiek, kaip tą dalyką jisai „tvarkys“. Juk tam ir tverinama politikos partijos, kad tokiam seime tasai „tvarkymas“ eitų sulig tam tikro pleno, ir tai tokio, kuris išrodo geriausias ir naudingiausias.

Šiuo žvilgsniu jau šiek tiek toliau eina LDP. atžala — „Lietuvos Valstiečių Sąjunga“. Savo 1907 m. viename leidinyje: „Ko reikia valstiečiams“ ji aiškiai sako:

„Kad darbo žmonės nevargtų be žemės, reikia panaikinti privatiską žemės nuosavybę, tiesą pirkliaut jaja, parsamdyt ir imt pelną ne nuo savo triuso. Visa žemė, kokia tik yra Lietuvoje, turi prigulēt visai Lietuvai, visiems darbo žmonėms. O naudosis iš jos tik tas, kurs dirbs ant jos savo spēkomis. Ir kiekvienas, norintis dirbt ant žemės, turės tiesą imt tiek, kiek galės apdirbt savo spēkomis, be samdininkų. (Visur kursyvas mano. Aut.)“ (p. 11).

Ne be vertės dar ir šis paaiškinimas (p. 11).

„Visoki senosios tvarkos šalininkai gazdina valstiečius, kad naujoji valdžia atimsianti nuo valstiečių žemę ir padalysianti ją lygiai visiems. Bet tai melas! Nuo tų, kurie savąją žemę dirba, nieks žemės neims, tik nuo didelių valdytojų. Žemė turi prigulėti ne dykaduoniams dvarininkams ir činauninkams, bet tiems žmonėms, kurie žemę dirba patįs be samdininkų.“

Taigi čia, šale griežtai apspręsto principo: „žemę valdo tik tas, kuris ją dirba“, mes turime dar vieną reikalavimą, kurio LDP. leidiniuose visai neužtinkame, butent — žemės nacionalizacijos reikalavimą. Patsai principas, kad žemę gali valdyti tik tas, kuris ją dirba, LVS. leidinyje daug griežčiau ir siauriau apibriežtas, negu LDP. leidiniuose, nes kuomet LDP. tuotarpu reikalauja tik paskirti valdomo žemės ploto maximum'ą, tai LVS. nori žemę atimti nuo visų „didelių valdytojų“ ir duoti ja naudotis tik tiems ir tik tiek, „kiek galės apdirbt savo spē-

komis, *be samdininkų*". Bet kaip šios radikalės reformos praktikoje būtų įvykinamos, ir LVS. lygiai kaip ir LDP. leidiniai nieko nesako.

VI.

Einant prie konkrečių mūsų žemės klausimo programos punktų formulavimo, išanksto noriu pabrėžti, kad principu nieko neturėdamas prieš LVS. išreikštą žemės nacionalizacijos ar socializacijos idealą, griežtai turiu jį atmesti kaip realės (šių dienų) žemės klausimo programos reikalavimą. Pirmiausia delto, kad tokios radikalės perversmės jokia galybė neįstengtų šiandien padaryti vien delei ekonominių pajėgų stokos ir technikos bei juridinių painių, antra gi ir svarbiausia – mūsų žmonės yra dar tokiam kultūros laipsnyje ir mūsų ukio ypatybės tokios, kad *be privatinės žemės nuosavybės mūsų ukis šiandien plėtotis negalėtų*. Reikėtų užsimerkti ir visai perniek laikyti (ignoruoti) visą praeities ir dabarties gyvenimą ir mūsų valstiečių psichologiją, kad daleisti, jog mūsų valstietis lygiai taip-pat savo ukį prižiūrėtų ir tuomet, jeigu jisai žinotų, kad negalės jo parduoti arba savo vaikams palikti. Čia galima būtų visokių priemonių imtis, net „amžiną“ nuomą įvesti — ir tai maža ką gelbėtų, nes žodis „nuosavybė“, „savo“ taip giliai šaknis įleidę, kad jokia „amžina nuoma“ jo atstoti negali net ir tuomet, jeigu toji „nuoma“ ištikrųjų niekuo nuo nuosavybės nesisikirtų. „Amžinos nuomos“ (999 metams) ideja yra netikusi dar tuo, kad praktikoje labai greitai į konfliktą pareinama. Nes valstybės ir visuomenės tvarkai palaikyti reikalinga pinigų, kurie susideda iš mokesčių, tarp kurių vėl žymią vietą užima žemės mokesčiai. Bet amžinos nuomos teisėmis žemę valdant „nuomininkas“ nenorės augštesnės nuomos mokėti, kaip buvo iš anksto nuspręsta, tuo tarpu žemės našumas į keiliolika metų gali žymiai pakilti. Iš kitos pusės su laiku žemės vertė kaipur gali ir nupulti, o nuomininkas vis turėtų tiek pat mokėti. Ši „amžinosios nuomos“ silpnybė jau spėjo pasirodyti jos tėvynėje — Naujojoje Zelandijoje ir Australijoje. Pastarųjų metų parlamento nutarimais ten amžinoji 999 metų nuoma naikinama ir ilgiausias nuomos laikas paskiriama 33 arba net ir 25 metai — su teise, vėl tokiam-pat laikui nuomoti, tik pagal naujos sutarties.¹⁾

Taip-pat negalima sutikti su LVS. reikalavimu, kad žemę turėtų teisę valdyti tik tie, kurie galės ją apdirbt „savo spēkomis, be samdininkų“. Nes šis principas gyvenime taipgi negali būti nuosekliai pildomas, o jeigu ištikrųjų kur-nors norėtų jo laikytis, tai ten reiktų „žemę dalyti“ bene kas mėnuo, ir tai dar galo nebūtų. Ukininkas, kuris turi 2—3 suaugusius vaikus „savo spēkomis“ daug daugiau žemės gali apdirbti, negu jo kaimynas, kuris tais pačiais metais turi 2-3 dar mažus arba besimokinančius vaikus ir prie tam dar

¹⁾ Su Australijos socialių reformų eksperimentais ir jų išdaviniais mums būtų naudinga arčiau susipažinti. Pirmiausia galima patarti puikų veikalą prof. A. Manes: „Der soziale Erdteil. Studienfahrt eines Nationalökonomen durch Australien“. Berlin, 1914, taipgi „Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft“ (Tübingen, 1914, Erstes Heft). Dr. Junghann nuodugnai ir plačiai nupiešia Australijos „socializmą“ („Sozialismus in Australien“).

samdo 2—3 svetimus darbininkus. Nejaugi antrasis ukininkas neturėtų teisės vieno-antro darbininko samdyti tuomet, kuomet jo vaikai dar dirbti negali, arba nejaugi pirmasis ukininkas savo žemės dalį turėtų atiduoti „autonominei kuopai“ tuomet, kuomet jo savi darbininkai numiršta, išteka ar kt? Čia mes matome, kad nuosėkliai išlaikytos teorijos principas, jog žemę turėtų teisę valdyti tik tie, kurie ją apdirbą savo spėkomis be samdininkų, — veda prie didžiausių nenuoseklumų gyvenime ir praktikoje vargu bau gali būti kur nors įvykintas.

VII.

Ekonominis gyvenimas su savo visomis tradicijomis ir esamąja tvarka (struktūra) vienu plunksnos pabraukimu arba agitacijine kalba antsyk neperkeičiamas, ir politikos partija, kuri nori naujos geresnės tvarkos ir dėl jos kovoja, negali savo praktikos programos debesiuose statyti, o turi būti ant žemės, ir viena, ką ji gali šiame atsitikime pasekmingai daryti, tai stengtis, kad ekonominio gyvenimo ir jo tvarkos plėtojimos (evoliucija) neitų regresu, bet progreso keliu ir jos išdaviniai kad būtų naudingiausi kuodidžiausiam visuomenės narių skaičiui. Turint šitai omenyje LDP. žemės klausimo realės programos svarbiausieji dėsniai man šitaip išrodo:

I. Nekliudant dabartinio žemės valdymo pagrindų nei privatiškųjų valdytojų pamatinių teisių prie jų turto, visgi turi būti įstatymais griežtai apspręsta, kiek daugiausia atskiras žmogus gali žemės valdyti, lygiai kaip stambųjų valdytojų privatiųjų žemių dalis gali būti išperkama arba paimama, jei to reikalauja visuomenės ar krašto gerovė; taipgi turi būti išleista tam tikri parėdymai, paliečiantis paveldėjimo teises ir tt.

II. Lietuvos ekonominiam gyvenimui normalia vaga plėtotis ir visuomenės gerovei pakelti, steigiamo tam tikras žemės fondas mažiau ar daugiau tais pačiais pagrindais, kaip tai išreikšta 1906 m. LDP. programoje ir Laumės Vaiko veikalėlyje „Teisingas žemės valdymas Lietuvoje“. Patsai žemės fondas priklauso valstijai (autonom. Lietuvai) ir gali būti ten steigiamo pavyzdiniai ir apskritai visuomenės ukiai. Bet pirmas fondo uždavinys — prienamomis sąlygomis aprapinti žeme mažžemius ir bežemius, kurie norėtų iš žemės gyventi. Žemės perleidimas šioms žmonėms galėtų būti atliekama šiais principais:

1) gali būti perleidžiama lygiai kaip atskiriems žmonėms, taip ir žmonių bendrijoms ar kuopoms bendram naudojimui;

2) valdymo teisė tuo budu įgytųjų žemių turėtų būti apribota, ir kaip atskiri žmonės taip ir bendrijos galėtų turėti teisę sau žemės įgyti:

a) pilnon nuosavybėn už tam tikrą vienlaikinį ar „ratinį“ išmokėjimą;

b) nuomon paskirtam laikui, bet drauge su teise tą žemę išsipirkti nuosavybėn;

c) nuomon, bet su teise, nuomos laikui pasibaigus, vėl tą pačią žemę tolesniam laikui nuomoti;

d) papraston termininėn nuomon.

Pastaba: Vienu ar kitu budu igijamos žemės plotas negali perviršyti įstatymais nustatyto didumo (žiur. I.). Žemė turėtų būti duodama atsižvelgiant į vietos sąlygas, ir delto galutinis žemės reikalų tvarkymas (nuomos ar šiaip mokesčių paskirimas ir tt.) turėtų būti pavesta vietinių savivaldybių (valsčių ir tt.) organams (komisijoms, komitetams ir tt.), kuriuosna įeina ir centro valdžių atstovai. Tie savivaldybių organai turi kuoplačiausias teises, tik negali peržengti pamatinių šalies žemės valdymo ir kt. principų.

Manau, kad tik taip platų kelią palikus, Lietuvos žemės ukis galėtų visuomenės naudai su pasisekimu plėtotis, o ateitis parodytų, kokių naujų priemonių reikėtų imtis. *Ramulis.*

Apie šalies neprigulmybę.

Kuone visų lietuvių partijų¹⁾ programose įrašyta yra punktas apie Lietuvos autonomiją arba apie mažąją neprigulmybę. Ypač plačiai tuomi klausimu užsiimta anais laisvės metais. Toliau, prispaudimams beaugant, ta ideja pasiliko lyg į pašalį nustumta ir dabar mūsų spaudoj apie ją beveik nieko jau nebekalbama.

Visuotino Europos karo šmėkla ir Balkano pussalio audros, kuomet vėl pradeda Europos žemlapis mainytis²⁾, rodos, turėtų ir pas mus atgaivinti autonomijos ir net šalies neprigulmybės klausimą. Ištikrųjų, argi nevertėtų lietuviams kiek daugiau dabar pagalvoti, kas galėtų išeiti su Lietuva ir su lietuviais susirėmus toms galybėms, kurios dabar mūsų šalį valdo?

Visiems turbūt aišku, jogei didžiosios (na ir mažesniosios) valstijos malonėtų kiek primanydamos viena nuo kitos žemės užgrėbti ir viena kitą į mažesnes valstijėles suskaldyti. Didžiosios Turkijos, iki Vienai kadaisia dasiekusios, draskymas ne nuo šios dienos eina; taip pat darosi su Persija ir Kinija. Štai ir dabar Kinijos vidui suirutėms sukilus, Rusija tuoju pasiskubino atskirti Mongoliją į savystovią valstiją, Anglija prie to-pat eina Tibete. Japonija irgi taikosi ką-nors pasisavinti. Žodžiu, valstijos, nors ir didžiausios, ne amžinos yra ir šikio ar tokio istorijos proceso varomos turi palinkimą pagalios skirstytis į naujas dalis.

Jei vienai valstijai progai pasitaikius nepasiseka nuo kitos žemės užgrėbti, tad ji stengiasi, kad tasai, taip tariant paimtiną žemės plotą ne tektų nei vienai, nei kitai pusei — lai, girdi, pasidaro tarpinė valstijėlė. Tokiu budu kaikada susitvėria naujos valstijos.

Štai dabar mums beregint gema nauja Albanijos valstija, kurią Austrija su Italija traukte traukia iš Serbų, Grekų ir Juodkalnių nagų. Tokiu-pat budu seniau yra atsiradusios Rumenija, Serbija, Bulgarija ir kt. Na, žinoma, kad naujai valstijai atsirasti, tai negana dar vienų

¹⁾ Net knygutėje „Krikščioniškoji Demokratija“, išėjusioj Kaune 1906 m. p. 6. randame, jogei ir Krikšč. Demokratija artimiausiu tikslu turinti kuoplačiausias tautų autonomijas. Bet tai, rodos, buvo įrašyta tik kaip duoklė tam laikui.

²⁾ Straipsnis rašytas dar Balkanų karo metu. *Red.*

kaimynų varžytinių, reikalinga dar, idant ir naujų valstijų gyventojai prie to prisidėtų.

Galima daleisti, kad kada-nors (gal ir neužilgio) susiniaus mus dabar valdančios galybės ir gi. klų žvangėjimui pasiliovus kils klausimas apie naujus valstijų rubežius.¹⁾ Tegul vakarų galiunui pasisektų užimti Lietuva ir Latvija. Kitos valstijos, gal kare ir nedalyvavusios, pagalios į paskutines derybas išikištų, prisibijodamos, kad viena kokia valstija perdaug nesustiprėtų. Tikėti galima, kad Anglija ir Prancija nenorėtų, idant vakarų mūsų valdytojui tektų dar nauji rytų žemės plotai. Jei ši valstija karo dar apsilpninta nepajiegtų tam atsispirti, tad diplomatai greičiausiai surastų priprastą jiems išėjimą — padaryt tarp dviejų persikovusių galybių pertvarą: vieną ar keletą valstijų (Lietuva, Latvija, Estija Lenkija, Ukraina).

Tai vienas galimas daleidimas.

Sunku užginti, kad kartais ne gali susikirsti ir Anglija su Rusija. Juk prieš keliolika metų daug buvo apie tai rašyta ir laukta nekarta tarp jų karo. Šiuose ginčiuose pamarinės Rusijos šalį gali but užimtos Anglijos ir pasilikti po jos protekteratu su plačia vietine autonomija, kaip tai yra priprasta Anglijos kolonijose.

Beto lenkų neprigulmybės geismai irgi gali sukelti Lietuvos autonomijos ir neprigulmybės klausimą. Atsiminkime, kad lenkų vienu ištisiniu plotu gyvenama apie 16 milijonų. Tai yra graži vienokios kalbos ir vienokių norų žmonių kruva, kuri ilgą laiką vargū pasiliks neingijus neprigulmybės. Prie tos savo neprigulmybės lenkai ir Lietuvą traukte traukia. Štai 1912 m. pakilus karo pavojui tarp Rusijos ir Austrijos, Galicijos lenkai visai nesislėpė geiste begeidžiai nuversti Rusijos jungą nuo Lenkų karalystės ir susivienyti į vieną politiškąjį kuną po Austrijos globa. Na, o kas tad išeitų su Lietuva, prie kurios lenkai irgi siekte siekia? Štai šiais (1913) metais ir pas lietuvius atsirado nesusipratimų su lenkais delei problematiškos dar Lenkijos neprigulmybės. Lenkų taip vadinama „Komisija Tymczasowa“ (kuri tuomi tarpu pasiėmusi yra centrinės lenkų tautos valdžios pareigas) inteikė Anglijos užsienių reikalų ministeriui, serui Grey'ui, memorialą apie Lenkijos neprigulmybę. Jame išreikšta dar pageidavimas, idant prie išsiliosavusios Lenkijos butų ir Lietuva prijungta. Paryžiaus lietuvių informacijų biuras savo keliu indavė tam pačiam ministeriui Grey'ui protestą prieš aną lenkų reikalavimą. Čionai nuošaliai verta atkartoti, kokios-gi autonomijos tasai (nežinoma kieno ingaliotas) lietuvių biuras norėtų. Taigi penktame jo deklaracijos punkte prašoma, kad lenkų ansai kaslink Lietuvos pageidavimas pasiliktų nepriimtas, nes Lietuva geidžianti tiktai plačios autonomijos administracijos, mokyklose, teismuose, taipogi Vilniaus universiteto, seimo vietiniams įstatymams leisti, bet tai fikintisi apturėti ramioju keliu, pasilikdama po Rusijos globa.

¹⁾ Čionai ne prošali bus priminus, kad dabartinis Rusijos su Vokietija rubežius Lietuvoj eina tuomi pačiu traktu, kaip ir Vytauto laikais tarp Ordeno ir Lietuvos. Taigi tasai rubežius turi jau bent 500 metų su trumputėmis pertrankomis (1794—1807). Matyt, kad nusistovėję rubežiai ne taip greit mainosi.

O pačios Rusijos viduje argi negali ištikti suiručių, kokios buvo sukilusios 1905–1906 metais? Juk tuomet savivaldų klausimas buvo pakilęs ne vien pas lietuvius, bet kuone pas visus Rusijos svetimtaučius ir net pačiose grynų rusų provincijose. Kaikurios dalis buvo ingijusios savivaldas ir laikėsi prieš Rusijos valdžia per keletą mėnesių (Gruzija, Latvija). Jeigu būtų Rusijos vyriausybė apgalėta, tai kai kurie valstijos pakraščiai gal but autonomiją ingiję.

Nekalbu čionai apie taip vadinamas vietines pavietų ir gubernijų savivaldas arba žemietijas, bet apie platesnias tautų ir šalių autonomijas. Žinoma, kad vietinių savivaldų galime susilaukti ir be ypatingų priemonių, taip tariant, pagal paminėto informacijos biuro patarimą — ramiuoju keliu galime tikėtis net daugiau. Štai 1913 m. valstybės dumos darbiečių grupa¹⁾ bando daryti pradžią susitarimui atskirų Rusijos tautų, kad išsikotų jos tokias pat teises, kokias turi rusai: savo kalbai, tikybai, mokykloms — ir vietinias savivaldas. Prieš tai nesipriešina ir kitos rusų partijos, kairesnės už spalininkus. Tokiu budu jau dabar kokia $\frac{1}{4}$ rusų nieko nesakytų prieš tokias vietinias tautų autonomijas. Galima laukti, kad toliau tos idejos šalininkų skaičius didinsis ir pagalios ramiuoju keliu galima šio-to pasiekti ir po Rusijos globa tebanant.

Išėina, kad šiaip ar taip žiurint, Lietuvos autonomijos ir net politiškiosios neprigulmybės klausimas nėra neišpildoma svajonė, utopija arba koks-tai nepasiekiamas idealas. Jos įvykdinimas yra galimas, žinoma, jei tik patis lietuviai bus to verti, nes visgi galų gale teisinga yra, kad, anot Makolejaus, kiekviena tauta turi tokių žydu, kokių jinaį yra užsipelnusi, arba kitaip sakant — ir mes lietuviai pasieksime tokios autonomijos, kokios patis busime verti.

Reikia prisipažinti, jogeį kol-kas mes prie savistovio neprigulmingo valdymosi esame dar nepribrendę. Ar išžiurėsime į valsčių savivaldas, ar į parapijų tvarką, ar pagalios į mūsų tebesančias draugijas — visur pamatysime, kad daugių daugiausiai valdomies ne patis, bet kiti mus valdo, kad elgiamies ne demokratiškai, bet monarchiškai, perdaug pasiduodame vadams, autoritetams ir demagogams.

Suprantama, kad toliau, mūsų tautai besilavinant demokratijos keliais bežengiant, galima tikėtis, kad ir mes prie demokratiškiosios savivaldos prikopsime.

Ko-gi dar reikia, kad tauta galėtų pati save valdyti, kad galėtų ingyti neprigulmybę?

Valstija tai yra tam tikra organizacija, lyg plačiausioji draugija, kuri turi turėti tris pamatinius dalykus — 1) žemės plotą arba teritoriją, 2) gyventojų, patogiausia, vienokios kalbos ir 3) valdžią, kurios klauso tos teritorijos žmonės.

*Pasilyginus su dabar tebesančiomis kaikuriomis mažesnėmis valstijomis pamatysime, kad lietuviai turi užtenkamai plačią teritoriją vienlydinių gyventojų didžinmos užimamą.

¹⁾ Žnr. „Anketa po nacionalnomu voprosu“, išleista 1913 m. darbiečių grupos.

Lietuviškai kalbančių gyventojų esama:

Kauno paviete ¹⁾	41,5 %	Vilniaus mieste	2,0 %
Vilkmergės p.	72,4 %	Vilniaus paviete	35,0 %
Ežerėnų p.	49,8 %	Lidos p.	8,7 %
Panevėžio p.	71,6 %	Ašmėnos p.	3,8 %
Raseinių p.	76,4 %	Švenčionių p.	33,8 %
Telšių p.	81,2 %	Trakų pav.	58,1 %
Šiaulių p.	70,7 %	Disnos pav. (0,3 %) ir Vileikos pav. lietuvių beveik nėra.	
Visoj Kauno gubernijoje	66,0 %		

Visoj Vilniaus gubernijoje ir su šiais dviem pavietais lietuvių 17,5 %. Be Disnos ir Vileikos pavietų pasidaro 24 %, o jei paimsime tik tasias parapijas ar valsčius, kur lietuvių dar yra, tad gausime ir čia bene didesniąją lietuvių pusę.

Suvalkų pav.	8,5 %	Atmetę nelietuviškuosius Augustavo ir Suvalkų pav. ²⁾ lietuvių procentas 5 Suvalkų gubernijos pavietuose (Kalvarijos, Marijampolės, Seinų, Nauumiesčio, Vilkaviškio) pakils bene iki 75 %/o.
Augustavo p.	0,2 %	
Kalvarijos p.	72,6 %	
Marijampolės p.	77,0 %	
Seinų pav.	59,7 %	
Naumiesčio p.	82,8 %	Prusuose lietuvių daugiau dar randasi Šilokarčiamos (61,9 %) ir Klaipėdos (47,1 %) pavietuose. ³⁾
Vilkaviškio p.	68,7 %	
Visoj Suvalkų gub.	52,2 %	

Tokiu budu galime skaityti, kad plotas tarp Kuršo ir Nemuno iki Druskininkų, ir nuo Palangos iki Vidžių, Kamajų, Vilniaus ir Osavos yra apgyventas lietuviu didžiumos, kur jų prisirinks apie 70 %

Kiek ta teritorija apima ketvirtainių verstų?

Kauno gubernija turi 35,712 ketv. verstų. 5 lietuvių pavietai Suvalkų gub. 7751 kv. verstų. Vilniaus g. 17,5 % (sulig gyventojų skaičiaus) išneš 6540 kv. verstų, bet tame plote butų 100 % lietuvių, kuomet ištikrųjų tokių vietų niekur nėra, per tai reik Vilniaus gub. lietuviams išskaitytas plotus bent trečdaliu padidint manant lietuvių ten tik 70 % esant; tokiu budu Vilniaus gubernijos lietuviams plotas pasieks 8720 kv. verstų. Dviem Prūsų lietuvių pavietams daleiskime plotą apie 2000 kv. verstų. Taigi lietuvių apgyvendinta teritorija užima 52 972 ketv. verstų, apskritai imant apie 53 tukstančius ketv. verstų, arba apie 61 tukstantį kv. kilometrų.

Šios teritorijos gyventojų didžiuma namie lietuviškai kalba, kiti-gi visi beveik irgi be savo moka ir lietuviškai. Žodžiu, tai bus ištisinis

¹⁾ Drauge su Kauno miestu.

²⁾ Šiose suv. pav. gminose lietuvių yra: 1) Kadariškių iš 6500 visų gyventojų 6421 lietuvių, 2) Moskavos gm. iš 3355 g. 3228 liet.; 3) Andriejevos iš 4684 — 1939 liet.; 4) Seinų gm. iš 7731 — 3456 liet. E. A. Volter. Spiski nasel. miest Suvalksk. gub. Pet. 1901. Bet už tai Seinų pav. šios gminos ne lietuvių apgyventos: 1) Pokrovsko, 2) Beržininkų pusė gminos, 3) Krasnopolio visa gmina. Per tai apsimainius gminomis galima laikyt Suvalkų pav. mozurišku, o visą Seinų pav. — lietuvišku.

³⁾ Statistiskas žinias ėmiau iš išėjusios 1913 m. knygos: Leon Wasilewski. Litwa i Białorus. Kraków.

žemės plotas, kur universalinė beveik visiems prieinama kalba yra lietuviška ir tai be prievartos. Tad čionai galėtų valstybinė kalba būti lietuviška. Toj platumoj gyvenama dabar apie $3\frac{1}{2}$ milijono gyventojų, iš kurių, sulig augščiai jau paminėtos L. Wasilewski'o knygos, apie 2 000 000 (du milijonai) yra lietuvių.

Kiek turi ploto ir gyventojų kankurios savystovios valstijos?

Bulgarija, prieš 1912-13 m. karą,	85 tukst. kv. verstų ir apie 4 mil. gyven.
Serbija, irgi prieš karą,	42 - - - - 3 - -
Danija	35,300 - - - - 3 - -
Šveicarija	36,100 - - - - $3\frac{1}{2}$ mil. -

Albanų teritorija dar tikrai neapskaityta, gyventojų skaičius toj teritorijoje irgi tikrai nesužinotas dar, išviso gi albanų besamą tik $1\frac{1}{2}$ mil. galvų, bet jie ne visi bus neprigulmingosios Albanijos rubežiuose.

Matome, kad pagal ploto ir gyventojų skaičių lietuviai gali susilyginti su kankuriomis dabar esančiomis neprigulmingomis valstijomis.

Ne mažą rolę turi ingyjant neprigulmybę *tautos kulturingumas*. Na, tuomi kol-kas lietuviai negali pasigirti, bet tikėtis reikia, kad toliau tiek busime susikulturinę, kad pajiegtume savo neprigulmybę ingyti ir užlaikyti. Tiesa, turime nuo seniau kulturingą dvarininkų luomą, bet negera, kad jų akis kol-kas daug daugiau Varšavon ir Krokavon atkreiptos, negu į vietinius reikalus.

Svarbią vietą užima atsirandant ant svieto naujai valstijai kitų taip vadinamųjų *didžiųjų valstijų pripažinimas*, jogei nauja valstija įstengs pas save tvarką užlaikyti ir duoti garantiją, jogei finansiniai apsiėnimai (skolos) bus prideramai pildomi. Reikia žinoti, kad šiais laikais veda karus, daro sutartis, užbaigia ginčus ir abelnai ištikrųjų valdo svietą ne karaliai, ne ministeriai, ne genarolai, bet kapitalistai, bankieriai, fabrikantai. Jeigu tokie ponai, sakysime Prancijos milijonieriai, persitikrinę bus, jogei neprigulmingoji Lietuva nepajiegs išmokėti pridedamos jai dalies senosios Rusijos skolos, tuomet tokios neprigulmingos valstijos tie finansistai (o paskui juos ir Prancijos valdžia) nepripažintų ir vargu kas iš tokios neprigulmybės išeitų.

Savo keliu ir šiaip yra tautai naudinga *ingyti kuodaugiausiai simpatijų* svetur. Taigi tauta prie neprigulmybės einanti turi rupintis, kad jos padėjimą platusis svietas geroj šviesoje pažintų. Iš to kyla reikalas informuoti visam svietui apie savo reikalus. Taip ir darydavo kitos tautos, iki įjigo neprigulmybę. Taip daro ir dabar, sakysime, armėnai, kurie stengiasi išsiliuosuoti iš po turkų ir rusų jungo.

Ir lietuviai, teisybė, turi jau tame šiočia-tokia pradžia padarę. Paryžiuje susitvėrė Tautų Sąjunga, kurioj dalyvauja ir lietuviai. Eina ir laikraštis tos Sąjungos — *Annales des Nationalités* Vienas šių metų jo numerių paskirtas yra lietuvių ir latvių reikalams. Įsikūrė Paryžiuje net lietuvių informacijų biuras, gaila tik, kad neturi reikalingo autoriteto.

Taigi teritorijos ir žmonių prie vienybės prisijaučiančių turėtume Bet to nors ir mažiausiai neprigulmybei neužtenka. *Reikalinga dar*

tam tikra organizacija, iš kurios reikale galėtų pasidaryti centrinė tai teritorijai valdžia, kurios privalytų visa šalis klausyti.

Tokia organizacija labai yra mums geistina. Jau ir dabar atsiranda reikalų, kur jaučiasi centrinės organizacijos stoka. Štai 1905—1906 metais, jei but lietuvių turėta autoritetinga ir rimta organizacija, gal butų daugiau laimėta. — 1910 metais lenkai buvo kvieste kvietę lietuvius prisidėti prie Krokavos Grunvaldinių iškilnių. Jei lietuviai butų mokėję tuomi momentu pasinaudoti, tai gal but iš lenkų turėję kompensatą, sakysime, lietuvių kalba pamaldas kaikuriuose Vilniaus diecezijos bažnyčiose. Bet kad rimtai su lenkais tartis, reikėjo turėti savo centrinę rimta organizacija. — Arba vėl lenkų „Komisja Tymczasowa“ kėsina (!) sujungti Lietuvą su Lenkija. Paryžiaus lietuvių biuras (irgi matomai, „tymczasowy“) protestuoja. Bet tuojau pakyla klausimas, kieno vardu toksai biuras kalbą. Ar tai vieno ar gal, geriausiame atsitikime, tik keleto lietuvių darbas? Kad butų, sakysime, rinktinė nuo svarbesniųjų draugijų organizacija, tuomet viešas lietuvių pasirodymas išeitų kur-kas rimtesnis.

Randasi ir daugiau klausimų, kur visiems lietuviams vertėtų vienaip elgtis. Tad reikia, kad butų autoritetas, kuris laiku duotų naudingas visiems direktivas. Pavyzdžiui paminėsiu klausimą apie atrėmimą rusų kolonizacijos, apie apvalymą Lietuvos mokyklų nuo rusų mokytojų, apie aplaikymą savo pozicijų Vilniaus gubernijoje. Tiesa, buvo šis-tas bandyta bendrai daryti tuose klausimuose, bet nieko neišėjo.

Senovės grekai irgi buvo dar labiau negu mes iškrikę, nes pas juos kas miestas tas valstijos buta. Vienok visos tautos reikaluose daugiausiai jie ėjo vienaip ir išvieno, nes jie turėjo visų pripažintą autoritetą, tai Velfų orakulą. Tos šventyklos kunigai, matomai augšto išsilavinimo žmonės, mokėjo duoti patarimus, kurie visai griekų tautai buvo naudingi. Musų vienok kunigai vargu kada nors galės anuosius grekų orakulų pranašus atstoti!

Kaip-gi susitvėrus centrinei Lietuvos organizacijai?

Jeigu norime ingyti šalies neprigulmybę, tai turime stengtis iš Lietuvos padaryti vieną kuną, kuris klausytų vienos valdžios. Tai yra dalykas visos tautos ir visų partijų, kurics žada prie neprigulmybės eiti.

Lietuviai dabar skiriasi į keletą stambesniųjų partijų. Tad parankiausiai išeitų, kad didelės draugijos pasidarytų sudėtinę tarp savęs tarybą ir jai pavestų stambiuosius tautos reikalus atstovauti prieš kitas tautas. Bet dabar tokios tarybos įvykinimas neišpasakytai sunkus, nes partijos viena ant kitos dideliai yra inirtusios, ir vargu koks-nors susitarimas tuom tarpu butų galimas. Pasilieka kol-kas tartis tarp savęs tik artimesnėsioms partijoms ar partijėlėms. O jei ir tai pasirodytų negalima, tat prisieitų nors kiekvienai partijai skyrium, taip tariant pas save namie, neprigulmybės klausimą apdirbinėti.

Tokiu budu šiuomi laiku sunku dar mums susilaukti autoritetingos centrinės visai Lietuvai organizacijos.

Pabandysime nors kaikuriuos jos veikimo principus susistatyti. Sunku pramatyti tie keliai, kuriais geriausiai būtų mūsų tautai ateitin keliauti, bet pasidairydami į ankstyvesnes už mus tautas ir į savo šalies aplinkybes visgi galima kaikurie kelerodžiai ir dabar surasti. Štai svarbesnieji:

1. *Tautinės vienybės ir solidarybės principas.*

Gera, kas lietuvių tautą vienija; negera, kas ją skaldo, dezorganizuoja. Pavyzdžiai: gera yra stengtis Suvalkų gubernijos lietuviai administratiškai ir kultūriškai suvienyti su Vilniaus gubernijos lietuviais; gera yra stengtis insitaisyti iš Vilniaus ir Seinų lietuviškųjų dalių viena lietuviškoji diecezija. Negera yra — klerikalų stengimasis atmesti nuo kultūrinio Lietuvoj darbo pirmėivius; negera yra padaryta klerikalų lietuvių dezorganizacija per rinkimus 1912 m. (Dumą.¹⁾)

2. *Senųjų pozicijų neapleidimas ir naujųjų užėmimas.*

Tad naudinga yra rupintis, kad lietuviai daugiau žemės Lietuvoj ir jos pakraščiuose ingytų (parceliacija), kad nesikraustytų jie svetur, kad imtų savo rankosna pramonijos ir prekybos vietas, įstaigas ir dragijas. Negera, jei tokie dalykai svetimtaučiams tenka (rusų kolonizacija Lietuvoj).

3. *Lietuvių kalbos teisių neapleidimas ir praplatinimas.*

Šiais laikais kalba yra viena iš svarbiausių elementų, kurie tautą į vieną kuną suriša. Taigi pridera stengtis aplaikyti ir praplatinti lietuvių kalbos teises: mokyklose, bažnyčiose, valdžios įstaigose, draugijose; pramonijos ir prekybos vietose, moksle ir tt.

4. *Kitoms tautoms Lietuvoj tebesančioms pripažinimas ir užtikrinimas teisių*, kad nebutų joms reikalo lietuvių norams priešintis ir skirtis nuo jų.

5. *Užsidėjimas ant savęs mokesnių*, nes be pinigų jokia organizacija neužsilaikys.

6. *Viso svieto informavimas apie lietuvių reikalus ir atstovavimas.*

7. *Visos tautos pajėgų sužinojimas, jų registravimas ir organizavimas.*

8. *Reikalui atėjus visiems lietuviams direktyvų davimas.*

Tokie bent punktai turėtų centrinės tautos organizacijai rūpėti. Žinoma, kad tas-pats vertėtų turėti tolydžių omenyje ir kitoms tautinėms organizacijoms.

Kovai už mūsų spaudos teises pasibaigus lietuviai nustojo idejos, kuri vienytų visus. Kiekviena partija užsiėmusi, taip sakant, savo naminiais reikalais.

Argi ne laikas darčiau pagalvojus apie didžiąją ideją šalies neprigulmybės arba bent autonomijos? Ar ne laikas būtų rimčiau prie to ėmus rengtis?²⁾

L. V—kas.

¹⁾ Žiur. knygutės: „Rinkimams pasibaigus“. Kaune 1913.

²⁾ Redakcija ne visai tikdama su kai-kuriomis šio straipsnio autoriaus mintimis, deda vienok šį straipsnį ištisai, tikėdamos, kad šis straipsnis sukels nemaža polemiką dėl paliestųjų jame klausimų. Redakcija pati pasirūpinus tarti šiame dalyke ir savo žodį. Red.

Prie Lietuvos Demokratų Partijos Programos taisymo.*)

Į ž a n g a.

Gyvenimas — tai kova ir nuolatinis mokymos bei taikymos prie naujai susidariusių aplinkybių. Nes tik tas, kurs moka iš gyvenimo mokytis ir prie naujų aplinkybių prisitaikinti, gali tikėtis gyvenimo kovoj pergalėtoju išeiti. Delto ir lietuvių demokratai jau trečią kartą daro savo idealų ir principų reviziją, trečią kartą mėgina juos kuoaščiau ir kuotobuliau apspręsti ir įkunijimui kuotiesiausius ir kuogeriausius kelius nusitiesti.

Pirmiausia lietuvių demokratų idealai bei reikalavimai buvo aiškiai formuluota ir apskelbta 1902 m. „Varpo“ Nr. 12, nors Lietuvos Demokratų Partijos pradžia reikia skaityti 1894 m., kuomet nuo „Varpo“ ir „Ukininko“ visiškai atsiskyrė klerikaliniai gaivalai. Bet tais laikais Lietuvos visuomenės ir politikos gyvenimas buvo dar taip neaiškus, o kova del spaudos išgavimo tiek daug laiko ir pajėgų atėmė, kad lietuvių demokratams visiškai užteko tos šeimyninės organizacijos, kuri buvo susispietusi apie „Varpą“ ir „Ukininką“. Ir tik 1902 m. buvo atrasta reikalas ta organizacija pavadinti „Lietuvių demokratų Partija“ ir išstatyti visą eilę visuomenės ir politikos reikalavimų.

Bet štai atėjo 1904/5 metai, kurie antsyk lietuvių tautai tiek daug naujo suteikė. Žymi 1902 m. LDP. programos dalis buvo atsiektą. 1906 m. kovo 4 d. sustatoma ir tuojau apskelbiama nauja programa su visa eile naujų ir platesnių reikalavimų. Patsai partijos vardas pakeičiama į „Lietuvos D. P.“, nes lietuvis demokratas negali pasitenkinti vien tik savo tautiečiais, jam turi rupėti reikalai viso to ploto, kur lietuviiai gyvena.

Siandien — po 8 metų — vėl atsirado reikalas savo idealus ir šių dienų reikalavimus peržiūrėti, geriau sutvarkyti ir trumpai juos apspręsti. Nes per tuos 8 metus Lietuvos gyvenimo sąlygos daug atsivainė, ir iš visuomenės bei politikos veikėjo šiandien reikalaujama daug platesnio ir gilesnio Lietuvos reikalų supratimo, kaip pirmiau. Be to, atsiranda vis naujų žmonių, kurie senesniųjų demokratijos kartų nei veikimo, nei idealų arčiau pažinti negalėjo, nes užaugo arba auga kitokiais laikais. Todel dažnai atsitinka, kad tuos pačius žodžius bei tarinius senesnioji demokratijos karta supranta vienai, o jaunesnioji — antraip, — nežiurint, kad dažnai vieni ir antri savo širdyje tą patį mano ir to paties trokšta. Delto aiškesnis, *šių dienų kalba* išreikštas mūsų idealų ir reikalavimų formulavimas butinai reikalingas. Šitai pripažinti ir aiškiai pabriežė dar pirmoji 1912 m. Lietuvos Demokratų Partijos konferencija. Čia aš noriu skaitytojams tokios programos projektą patiekti, manydamas, kad tai bus gera proga kiek-

*) Duodami vietos R—lio straipsniui, kame jis savo supratimu nupiešia artimiausius LDP. siekimus, suglaudamas juos į visą programos projektą, mes žiurime į tą darbą kaipo į prirengiamąjį prie išdirbimo nuoseklesnės šių laikų Lietuvos demokratijos programos.

Nevezint kaikurių trukumų, mes dedame šį straipsnį taip, kaip jis buvo atsiųstas, pasitikėdami, kad jis gali iššaukti platesnę diskusiją. *Redakcija.*

vienam LDP. draugui ir prieteliui visa tai ramiai apsvarstyti, kritikuoti ir tt., nes tik kuomet kiekvienas LDP. draugas turės po akių trumpai sutrauktą programos pavidžį, tai jis galės aktyviau ir sąmoningiau prisidėti prie galutinio pr-mos išdirbimo; ir taip išdirbta LDP. programa galės būti gyvenimo reikalavimams tinkamiausia.

Šiam naujam LDP. programos projektui sutaisyti naudojuos 1906 m. oficiale LDP. programa, tik ją sulig savo išmanymo kiek pataisydamas ir papildydamas.

* * *

Lietuvos Demokratiškosios Partijos programa.

I. Pagrindai.

Dabartinis visuomenės surėdymas, paremtas vyriausiai neaprobežiuota private nuosavybe ir laisvomis savininkų sąryžinėmis, yra naudingas tik didžiaurčiams ir viešpataujantiems luomams. Darbo žmonės — samdininkai, amatninkai ar smulkūs pramonininkai, ukininkai ar žemesnieji įstaigų tarnautojai — nors įstatais nėra surišti ir turi teisę savo jėgas bei savo darbo vaisius parduoti ar atiduoti kam nori, bet ištikrųjų ta teise pasinaudoti jie beveik negali. Jie turi savo jėgas ar darbo vaisius parduoti vietos darbdaviams ar vertelgoms už tiek, kiek šie duoda, nes kiekvieną dieną reikia valgyti ir apsidengti. Kitur iškeliuoti ir geresnių darbo bei gyvenimo sąlygų pasijieškoti dažnai nėra nei laiko nei lėšų. O ir svetur šiandien pati, nors su kaikuriomis atmainomis, tvarka, ir ten tie patys vargai ir rūpesniai, kurie dar pasididina delto, kad, sulig šiandienės tvarkos, svetimos valstybės ar svetimo krašto žmogus niekur neturi tų pačių teisių, kaip tėvynėje, o dažnai neturi net jokių teisių.

Tokia tvarka, toksai visuomenės surėdymas niekaip nesutaikomas su augščiausiuoju gamtos įstatymu ir augštuoju žmogaus pašaukimu. Kiekvienas žmogus užgema ir anga sulig tų pačių gamtos įstatymų, todėl kiekvienas turi turėti ir vienodas teises bei vienodas pareigas, idant visi sulig savo išgalės galėtų dalyvauti ir naudotis didžiausia, kokia tik galima, laime ir gerove. Todėl šiandieninė visuomenės tvarka, kur vienų laimė ir gerovė paremta kitų vargais ir nelaimėmis, turi savo galą rasti ir užleisti vietą kitai — geresnei ir teisingesnei.

Kad esamoji visuomenės tvarka nėra amžina — tai rodo istorija ir dabarties gyvenimas. Buvo vergijos ir baudžiavų laikai, kurie senai jau praėjo ir niekuomet nebegrižs. Buvo laikai, kuomet visi žmonės maitinosi tik iš žemės ukio, žuvininkavimo ar medžiojimo, — šiandien žmonių milijonai sau duoną užsidirba fabrikuose, dirbtuvėse ir šiaip visokiose įstaigose. Buvo laikai, kuomet kiekvienas svetimos giminės žmogus buvo laikoma priešu — šiandien daugelis pasaulio tautų vienoj vietoj visai ramiai sugyvena. Nesenai dar visą Rusiją valdė niekeno rodos nei patarimų nesiklausę atskiri žmonės, — šiandien visų turime šiokią-tokią Dumą, turime atstovus, kurių pareiga — mūsų reikalus išdėstyti ir juos ginti.

O visuomenės gyvenimas ir dabar nei valandėlės ant vietos nestovi. Mokslo išradimai ir technika nuverčia kalnus, išlygina klonius, užpila vandenis — ir viso pasaulio žmonija nuolat susinėša žeme, vandeniu ir oru, nuolat maišosi. Senos ukininkavimo ir gaminimo formos užleidžia vietą naujoms, tobulesnėms. Žmonės vienijasi į įvairiausios rūšies draugijas ir tuo būdu kovoj su kitais luomais įgauna tokios galybės, kokios pavienium gyvendami niekuomet neturėtų. Valstybių ir tautų politika nuolat keičiasi ir nuolat taikosi prie kitų tautų ir valstybių politikos. Šiandien kiekviena valstybė, kiekviena tauta, net kiekvienas luomas aiškiai mato ir supranta, kad be santykių su kitais, be svetimųjų pagalbos apsieiti negalima.

O pagalbos negali tikėtis nei vienas, kuris patsai niekam nenori pagelbėti. Dėlto šių dienų žmonijoje bei visuomenėje daugiau ne kada nors pirmiau yra tarpusavio susipratimo. Mes turime jau įstaigų, kurios apima viso pasaulio žmoniją (pačta, telegrafas) ir tarnauja visiems lygiai, nežiurint kur kas gyventų. Tarptautinės sutartys apie geležinkelius, vekselius, Raudonąją Kryžių taipgi apima beveik visą pasaulį. Rūpinamasi tarptautinėmis teisėmis, net tarptautiniu darbininkų apdraudimu ir tt.

Nereikia jau kalbėti apie pačios visuomenės įstaigų susibroliavimus. Mokslo tarptautinės draugijos bei suvažiavimai senai žinoma. Taipgi visiems žinoma tarptautinis darbininkų susivienijimas. Vienijasi ir kitu luomų, amatų bei padėjimų žmonės.

Kokiais kelias žmonijos plėtojimos eis toliau — mes tikrai nežinome. Bet viena jau šiandien aišku: žmonija iš vienos pusrės sparčiais žingsniais eina prie internacionalizmo — mokslo, ekonomijos, kultūros ir aplamai socialio gyvenimo srityse, iš kitos — kiekvienas žmogus, kiekvienas luomas, kiekviena tauta vėl stengiasi kuo nors nuo kitų pasizymėti ir savo individualumą apreiškinti ir jį išstobulinti. Visuomenėjimas ir specialėjimas — štai šių dienų tautų plėtojimosi svarbiausios žymės. Ir mums nieko daugiau nelieka, kaip tik aiškiai šis plėtojimos kryptis suprasti ir sulig išgalės stengtis daryti taip, kad esamosios ir busimosios žmonių kartos kuolaimingiausiai galėtų gyventi ir kultūros vaisiais naudotis. O šitam atsiekti dabartinėse sąlygose yra tik vienas tikras budas: per *apsvietimą ir visų žmonių dalyvavimą visuomenės gyvenimo tvarkyme*. Tik apsišvietę žmonės gali savo ir visuomenės reikalus suprasti, tik tada jie gali esamosios tvarkos netikumą pažinti, tik tuomet jie gali įsitaisyti tokią tvarką ir toki visuomenės surėdymą, kuris jiems patiems ir visai žmonijai būtų naudingas.

Naujos geresnės tvarkos paveikslas galima įsivaizdinti ir šiandien. Bet kad nauja tvarka tikrai būtų žmonėms naudinga, tai ji turi būti paremta realio gyvenimo dėsniais ir savaime išeiti iš visuomenės gyvenimo veiksmų. Todel matydami, kad žmonijos gyvenimas vis darosi painesnis ir kad vienas žmogus galų išmokti gerai atlikti tik labai menką visuomeninio darbo dalelę, — turime drauge pripažinti, kad šis specializacijos procesas eis ir toliau ir kad tik įvairių užsiėmimų žmonės dirbdami sulig tam tikros prie visuomenės reikalavimų pritaikintos tvarkos galės naudingai savo jėgas suvartoti. O jeigu visa tvarka bus paremta *principu, jog niekas negali naudotis svetimo darbo vaisiais, patsai jokios naudos kitiems nedarydamas, ir kad niekas negali sau užgrėbti tiek, kad kiti delei to turėtų vargę gyventi, o patsai užgrėbikas savo turtų negali produktyvai sunaudoti, — tai ir turime geresnės bei teisingesnės tvarkos paveikslą. Tai galima vadinti socializmu.*

Bet tie luomai ir tie žmonės, kurių šiandieninė laimė ir gerovė paremta plačių minių išnaudojimu, nuo savo privilegijų geruoju neatsitaksy ir prieš naują, teisingesnį surėdymą visuomet priešinsis. Todel nauja teisingesnė tvarka gali įvykti tik per nuolatinę kovą — per *spaudžiamųjų ir išnaudojamųjų darbo žmonių kovą prieš savo išnaudotojus ir visą tą tvarką, kuri tiems išnaudotojams bei viešpataujantiems luomams tokių galybę užtikrina.*

Mes tyčia pabrėžiame žodžius: *per darbo žmonių kovą* — t. y. ne vien tik darbininkų-samdininkų. Nes smulkūs pramonininkai ar amatininkai, mažazemiai ar vidutiniai ukininkai, žemesnieji bei vidutinieji — valdžios, visuomenės bei privatiųjų įstaigų tarnautojai ne lengviau ir ne mažiau dirba, kaip paprasti samdininkai (o dažnai dar ir sunkiau), tuo tarpu pelno kartais dar mažiau, ne kitas prastas darbininkas. Šie žmonės nuo dabartinio surėdymo kenčia nemažiau, kaip darbininkai-samdininkai, ir mes jų apleisti negalime. Negalime tuo labiau, kad visi šitie žmonės, paėmus drauge, visuomet sudaro daug didesnę visų gyventojų pusę, ir tik jiems kovon stojus prieš bendrus visų darbo žmonių išnaudotojus galima tikėtis kovą greičiau laimėti.

Tiesa, yra žmonių, kurie nori tikėti, jog visi šitie vadinami viduriniai luomai turės kartą išnykti ir visa visuomenė pasiskirstys tik į du nelygių buriu: saujelės diziatorčių-kapitalistų ir beturčių — darbininkų minių. Bet tuo tarpu akiai tikėti į tai ir laukti — mes negalime, nes neturime jokių pagrindų. „Viduriniai luomai“ tuo tarpu ne tik nesimazina, bet dauginasi, ir tik kaikurie iš jų savo paviršutinę išveidą kiek permaino. Kaip bus toliau — mes pranašauti nenorime. Bet viena aišku: mokslui ir technikai plėtojantis, visam žmonių gyvenimui įvairėjant ir gerovei kylant, daug daugiau turi atsirasti įvairių „amatninkų“ arba specialistų, kurie, naudodamiesi naujaisiais mokslo ir technikos patirmais, patenkintų atskirų žmonių asmens reikalavimus ir skonį, kuris, kulturai ir gerovei kylant, bus lepesnis ir kurio fabriku masiniai bei uniforminiai padariniai patenkinti negali. Taipgi šiandien jau aišku, kad žmės kulturoje smulkusis ukis už stambųjų daug gajesnis ir našesnis, ypač ten, kur reikalaujama intensyvesnio žemės naudojimo ir dar ypač ten, kur yra patogios sąlygos pienininkystei bei gyvulių auginimui.

Visa šitai turint omenyje ir atsižvelgiant į Lietuvos padėjimą, butų dideliai klaidinga remtis ir rupintis vien tik darbininkais-samdininkais ir visai moti ranka į kitus darbo žmones arba norėti, kad jie pirma virstų proletarais ir tik tada pradėtų kovoti prieš išnaudotojus. Tai butų vistiek, kaip kad norėti, idant istorijos ratas sustotų arba imtų atgal sukstis. Ne vien darbininkai-samdininkai dabar spaudžiami ir išnaudojami, bet visi darbo žmonės. Todėl ne vienų samdininkų, bet visų darbo žmonių gerovės pakelimu turime rupintis ir visi jie turi kovoti prieš savo bendrus spaudėjus ir išnaudotojus.

Zinoma, mes visai nemanome ir nesakome, kad visi esamieji žmonių luomai taip ir bus iki svieto pabaigai arba kad visus darbo žmonių amatus mes turime arba norime butinai išlaikyti, kokiais jie dabar yra, nežiurint kiek jie visuomenei naudingi. Tie luomai ir tie amatai, kurie savo laiką atgyveno ir kurie negali išlaikyti konkurencijos su mokslo ir technikos pažangos veiksniais — paprus, nežiurint visų pastangų juos gelbėti. Ir visuomenei butų tiesiog kenksminga, jeigu jos lėšomis butų šelpiama ir palaikoma luomai arba amatai, kurie visuomenei nėra reikalingi ir kurie savaime užsilaikyti negali.

Taipgi visai nemanome „lygiai išdalinti turtų“, kaip kaikurie nori mums prikišti, nes iš tokio išdalavimo vistiek nieko neišeitų.

Bet mes griežtai norime atmesti mintį, busią darbininkai-samdininkai tik vieni išnaudojami ir busią tik jie vieni gali ir turi kovoti prieš visų kitų užsiėmimų žmones, kurie nėra paprastais darbininkais.

Darbininkai-samdininkai turi savo ypatingų reikalų, smulkieji ir vidutiniai ūkininkai savo, amatininkai bei smulkieji pramonininkai, tarnautojai vėl savo ir tt. Šiems savo ypatingiems reikalams aprupinti jie ir privalo spiestis į savas draugijas ir jose bendrai kovoti. Bet prieš savo bendrus priešus, prieš bendrus prispaudėjus ir išnaudotojus kovoti — jie visi gali ir privalo išvien.

Tokių bendrų priešų Lietuvos darbo žmonės turi dabar labai daug. Pirmiausia rusų caro valdžia laiko užgniauzusi visą šalį ir neduoda nei laisvai atsikvėpti. Su caro valdžia išvien eina visi šio pasaulio didžturčiai, kuriems esamoji tvarka užtikrina visa-ko pilną be darbo gyvenimą. Sau talkon caro valdžia ir didžturčiai pasikviečia dar ir mūsų kunigus, kurie svieto galiunams visuomet pasiskubina su pagalba. Pagalios dar vienas visų darbo žmonių priešas — tai tamsybė, girtuoklybė ir kitos šių dienų visuomenės ligos.

Prieš šiuos priešus Lietuvos Demokratų Partija ir kviečia visus darbo žmones į bendrą kovą. Kovos būdai ir įrankiai gali būti visokie ir sulyg laiko bei aplinkybių gali vienasyk geriau tiktį vieni, antrasyk — kiti. Auksu kalnų ne niekam nesiūlome ir nežadame. Bet norime, kad jau šiandien kuodidžiausias žmonių skaitliu kuopliau galėtų naudotis visais šių dienų mokslo ir kultūros vaisiais. Todėl šale tolimo idealo, mes statome visą eilę visuomenės bei politikos reikalavimų, kurie yra butinai reikalingi visų darbo žmonių bei visuomenės gerovei.

II. L. D. Partijos idealai:

1. *Visuomenės gyvenime* tokia tvarka, kur nebutų vietos išnaudojimui ir kur visi žmonės, turėdami lygias teises ir atlikdami vienodas pareigas, lygiai galėtų naudotis ir visais mokslo bei kultūros vaisiais;

2. *Politikoje* — tautų federacija, kurion lygiomis teisėmis ir lygiomis pareigomis ineina ir laišva demokratiška Lietuva.

III. Lietuvos autonomija arba savivalda.

Artimesnis partijos tikslas — plati demokratiška etnografiškos Lietuvos autonomija su seimu Vilniuje, išrinktu visuotinu, slaptu, betarpiu ir lygiu balsavimu, be skirtumo lyties, tikėjimo, kilties ir tautos, pagal proporcionalinės sistemos.

Pastaba. Prie etnografiškos Lietuvos mes priskaitome: 1. visą Kanno gub.; 2. Vilniaus guberniją be Vileikos pavieto ir be Lydos, Disnos ir Ašmenos pavietų dalių; 3. Suvalkų gub be Suvalkų ir Augustavo pavietų dalių; 4. daleles Kuršo ir Gardino gubernijų*).

*) Prie etnografiškos Lietuvos priguli ir Prusų Lietuva, bet čionai prie autonomiškos Lietuvos jos nepridedame.

§ 1. Autonomiškos Lietuvos valdžioms priklauso visos vietinės savivaldos reikalai, k. a.:

- a) valsčių, parapijų, apskričių ir rėdybų tvarka ir jų įstaigų administracija, policija;
- b) vietos teismai ir civilinių bei kriminalinių Lietuvos įstatymų sutaisymas;
- c) mokesnių rinkimas;
- d) pinigų mušimas; pinigai savo forma ir didumu turi būti lygūs visos valstybės pinigams, kad visur liusiai galėtų vaikščioti;
- e) žemės ir girių valdymo sutvarkymas, taiggi vietos pramonė ir prekyba;
- f) žmonių svietimo dalykai (mokyklos, knygynai, muzejai ir tt.);
- g) keliai ir aplamai komunikacijos dalykai — k. a. pašta, telegrafai ir tt.;
- h) visi kiti dalykai, kurie centralinėms valdžioms nepriklauso.

§ 2. Centralinėms viešpatijos valdžioms priklauso grynai užsieniniai dalykai, (mutai, atstovybė ir tt.) taiggi valstybės apginimo reikalai; vienok Lietuvos žmonės kariuomenėje tarnauja Lietuvoje.

§ 3. Visi santykiai su centralinėmis valdžiomis atliekama per tam tikrą tų valdžių vietininką Lietuvoje, o autonomiškos Lietuvos reikalus valstybės centro įstaigose aprupina tam tikri Lietuvos seimo paskirti įgaliotiniai.

§ 4. Mokesnių bendriems valstybės reikalams, kiek neužtenka iš bendrųjų valstybės pajamų, priderama dalis išmokama iš autonomiškos Lietuvos išdo sulig sutarties su centralinėmis valdžiomis ir su Lietuvos seimo sutikimu.

§ 5. Be Lietuvos seimo sutikimo Lietuvoje neturi galės nei vienas centralinių valdžių išleistas įstatymas nei parėdymas, kuris kokiu nors budu paliečia vidurinį Lietuvos gyvenimą.

§ 6. Lietuvos seimo išleistų įstatymų kopija pasiunčiama centralinėms valdžioms ir įstatymai skaitomi teisėtai, jei per 1 mėn. jokio centralinių valdžių protesto nebuna.

§ 7. Iškilus nesusipratimams su centralinėmis valdžiomis, reikalas atiduodama tam tikrai komisijai, kurion įgaliotinius lygiomis dalimis paskiria Lietuvos seimas ir centralinės valdžios.

Ir per komisiją nesusitaikius, centralinės valdžios turi teisę Lietuvos seimą paleisti. Nauji rinkimai atliekama sulig tos pačios sistemos, kaip ir pirmiau, ir naujo seimo patvirtinti įstatymai tolimesnio centralinių valdžių tvirtinimo nereikalingi.

§ 8. Oficialė kalba autonomiškoje Lietuvoje yra lietuviška. Maišytose vietose drauge su lietuviška lygiomis teisėmis vartojama ir kitos vietinės kalbos (rusų, gudų, lenkų ir tt.) Visų svetimtaučių teisės autonomiškoje Lietuvoje lygios su lietuvių teisėmis.

Pastaba. Neišgalint išsyk iškovoti autonomijos, LDP. stoja ir už savivaldą, kuri apimtų bent svarbesnius Lietuvos visuomenės kultūros reikalus ir remtų plačiais demokratizmo pagrindais.

IV. Gyventojų teisės ir pamatinių įstatymų pagrindai.

§ 1. Visiška lygybė prieš įstatymus visų valstybės gyventojų, be tautos, kulties, tikėjimo ir lyties skirtumo.

§ 2. Gyvenimo ir asmens nepaliečiamybė, t. y.:

- a) niekas negali būti kratomas, suimamas, kaltinamas ar baudžiamas kitaip, kaip tik sulig teismo nusprendimo ir pagal paprastų įstatymų;
- b) niekeno laišškai nei siuntiniai negali būti atplėšami nei paaimami, kaip tik iš teismo paliepimo;
- c) kiekvienas suimtas žmogus turi būti paleistas arba teisman paduotas ne vėliau, kaip per vieną parą vietose, kur teismas yra, ir per tris paras kitose vietose nuo valandos suėmimo;
- d) už kiekvieną bereikalingą suėmimą, iškratymą žmogaus, buto arba kieno nors daiktų, už atplėšimą arba užlaikymą laiškų ar siuntinių — prieš teismą atsako visi tie, kurie kokiu nors budu prie to prisidėjo.

§ 3. Pilna sąžinės, žodžio, spaudos, susirinkimų ir draugijų laisvė, ty:

- a) visi gyventojai turi teisę prigūlėti ar neprigūlėti prie kokio nori tikėjimo ir už tai nei niekas negali būti baudžiamas, nei jo teisės siaurinamos;

b) visi turi teisę kalbėti, rašyti, spauzdinti ar koku nors būdu savo nuomones platinti. Visokia cenzura panaikinama. Už kriminalinius spaudos ar šiaip žodžio prasikaltimus gali bausti tiktai teismas paprastu įstatymų keliu;

c) visi turi teisę daryti susirinkimus kap lauke (ore) taip ir pastogėje;

d) visi turi teisę liuosai, nesiklaudami valdžios leidimo, steigti visokias draugijas, bendroves, sąjungas bei politikos partijas.

§ 4. Visi turi teisę liuosai be pašpartų persikelti iš vietos į vietą ir gyventi visoj valstybėj, taipgi be jokių kliučių gali pasidaryti kitos valstybės pilieciais.

§ 5. Visos valstybės įstaigos turi remtis demokratizmo pagrindais su plačiomis smulkųjų savivaldos vienetų (valsčių, apskrčių ir tt.) teisėmis. Valstybės ir vietos savivaldų įstatymų leidime dalyvauja visi pilnamečiai ir pilnateisiai žmonės, patįs (valsčių, parapijų savivaldose) arba per savo atstovus, renkamus visuotinu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu. Rinkimų sistema proporcionalinė.

§ 6. Valdininkai renkami pačių žmonių arba jų atstovų ir už savo darbus atsako tik prieš teisimą sulig tam tikrų įstatymų.

§ 7. Teismas nemokamas ir teisėjai renkami arba pačių žmonių (žemesnieji) arba žmonių atstovų — iš kandidatų, kuriuos pasiulo tam tikros teisų žinybos. Teisėjai nepakeičiami ir nepriklauso nei nuo administracijos, nei nuo kitų įstaigų. Už savo darbus jie atsako paprastu įstatymų keliu.

§ 8. Žmonių iniciatyva ir tam tikruose atsitikimuose referendumas, t. y.: tam tikras įstatymais nustatytas žmonių skaitlius gali seimams paduoti savo įstatymo sumanymą, taipgi seimo leidžiami įstatymai, kur aiškiai einama prieš pamatinius konstitucijos įstatymus, turi būti padudami viešam žmonių perbalsavimui.

§ 9. Mirties bausmės panaikinimas.

§ 10. Į Bažnyčios ir tikėjimo bendrovių (parapijų) dalykus valstybė nei vietos savivaldos nesikiša ir jos laikoma privatinėmis draugijomis, kurios ir valdosi visai savarankiškai.

§ 11. *Mokesniai* turi būti imama nuo turty, pelno ir palaikų, prisilaikant progresyvinės sistemos (kas daugiau turi, tas daugiau moka). Paskirtoji pelno ir turto mažuma turi būti visai nuo mokesnių liuosai. Turi būti panaikinta visokie uždedamieji (t. v. netiesieji) mokesniai (banderolės, akcyzės, štempeliai ir kt.) nuo dalykų, kurie visiems būtina reikalingi, kaip štai — nuo cukraus, žibalo, degtuku, druskos, geležies, popierio, miltų, arbatos ir tt. Netiesieji mokesniai gali būti palaikomi arba uždedami tik ant dalykų, kuriuos vartoja vien didžturčiai arba kurie žmonių sveikatai kenksmingi (svaiginamieji gėrimai ir tt.).

§ 12. *Šalies apginimas*. LDP. stovi už tai, kad visi tarptautiniai nesusipratinai būtų risama be kraujo praliejimo, t. y. tam tikrų (trečiųjų ar kt.) teismų, ir todėl kovoja prieš militarizmą. Bet kol kitos tautos bei valstybės nuokumščio galybės neatsisako, tol reikalinga visuomet būti pasirengus savo šalį ir reikalus apginti. Vienok jau dabar galima militarizmo našta daug palengvinti. Pirmas prie to žingsnis — sutrumpinimas tarnavimo laiko ligi 2 metų, o kaip tik pavelys aplinkybės — tai dar daugiau — ligi nuolatinė kariuomenė nebus paversta žmonių milicija.

§ 13. *Apšvietimo reikalai*. Visas pradinis mokymas nemokamas, visiems priverstinas, duodamas krašto lėšomis. Išguldomoji kalba prigimtoji. Šale pradedamųjų mokyklų turi būti ligvalei visiems prieinamų bendro lavinimos mokyklų arba kursų taipgi sulig išgalės steigima liaudies universitetų. Vidurinėse ir augstosiose mokyklose mokslas turi būti taipgi neapmokamas. Visos visuomenės (ar valstybės) užlaikomos mokyklos yra svietiškos. Tikybių mokslai gali būti išguldinėjama kaipo atskiri mokymo dalykai. Privatines mokyklas gali steigti kas tik nori su visokiomis programomis ir be valdžios leidimo. Taip-pat visi liuosai gali daryti skaitymus, kursus, knygyklus, teatrus ir tt.

Kiekvienas gyventojas turi teisę įgyti pradedamąjį, o kiek tai galima, ir tolymesnį apšvietimą prigimtąja savo kalba. Turi būti ligvalei ukio, amatų ir pramūnės pradedamųjų, vidurinių ir augštųjų mokyklų.

V. Darbo žmonių reikalai ir socialės įstatymdavystės pagrindai.

§ 1. Apraudimas visuomenės lėšomis nuo ligų, priepolių ir bedarbės.

§ 2. Visi, kas turi metinių pajamų mažiau kaip 120 rublių arba turto mažiau ne 10 tukst. rublių, turi būti apraudžiami nuo lošumo (invalidai) bei senatvės, kaip tik negalės sau duonos užsidirbti, tuoj turi gauti pensiją.

- § 3. Visiems neturtėliams nemokama gydytojo pagelba ir vaistai.
- § 4. Visiška liuosybė visokių amatinių (profesionalinių) draugijų taipgi streikų laisvė.
- § 5. Normalinis darbo laikas, prisilaikant 8 valandų dienos darbo.
- § 6. Turi būti paskirta mažiausias užmokesnis už darbininko darbą, prisilaikant vietinių sąlygų. Prie lygaus vyrų ir moterų darbo turi būti lygus ir užmokesnis.
- § 7. Vaikams turi būti uždrausta samdomas darbas visai, o nėščioms ir žindančioms nuolatinis (normalis). Prieaugliams ligi 18 metų darbo diena turi būti trumpesnė, kaip suaugusių darbininkų, bent 2 valandoms.
- § 8. Nakties darbas gali būti leidžiama tiktai butiname reikale arba tokiose dirbtuvėse ar fabrikuose, kur to reikalauja technikos sąlygos. Vaikams, moterims ir paaugėliams nakties darbas draudžiama.
- § 9. Darbo vietos ir darbininkų butai turi būti įtaisyta ir laikoma sulig higienos (sveikatos) reikalavimų.
- § 10. Turi būti įtaisyta kaip pabriku, taip ir ukio darbininkų inspekcija, pačių darbininkų renkama ir nei administracijai nei policijai nepriklausoma.
- § 11. Darbininkų ir darbdavių nesusipratimams gvidinti steigiama tam tikros komisijos, kuriosna įeina darbininkų ir darbdavių įgaliotiniai, taipgi valdžios atstovas. Šios komisijos nusprendimai turi tik patariamąją vertę. Abiems (t. y. darbininkų ir darbdavių) partijoms sutinkant, dalykas nuspręsti atiduodama trečiųjų teismui.
- § 12. Visuomenės lėšomis turi būti apdrausta motinystė, t. y. *visos* be išėmimo *neturtingos motinos* turi gauti vienkartinę ar ilgesniam laikui pašalpą kukio auklėjimui.

VI. Žemės valdymas ir žemės ukio reikalai.

- § 1. Visas Lietuvos žemės plotas priklauso autonomiškai Lietuvai.
- § 2. Artimiausia žemės ir girių prižiūra ir jų valdymo bei naudojimos sutvarkymas priklauso vietinėms autonomiškoms bendrovėms, valsčiams, apskrėčiams ir tt., prisilaikant pamatinių seimo įstatymų bei parėdymu.
- § 3. Lietuvos visuomenės ukiai ant sveikų ir racionalių pamatų pastatyti ir sodžiaus bežemių ir mažazemių gerovei pakelti, Lietuvos Demokratų Partija siūlo įsteigti tam tikrą žemės fondą, iš kurio butų galima aprupinti žeme mažazemiai ir bežemiai. Į tą žemės fondą pereina: 1) valstybės ir valdančios giminės žemės ir girios, taipgi tos cerkvių, bažnyčių ir vienuolynų žemės, kurias seimas pripažis toms įstaigoms esant nereikalinga; 2) privatinės žemės, kurios tektų labai jau tolimiems giminėms; 3) tam tyčia išpirktos žemės šalies lėšomis nuo atskirių valdytojų; 4) visos šalies girios ir ežerai.
- § 4. Bežemiams ir mažazemiams žemė suteikiama tokiomis sąlygomis:
- a) pilnon naudojimos nuosavybėn už tam tikrą įstatymų keliu nustatytą užmokesnį grynais pinigais;
 - b) ilgalaikinėn nuomon su teise įgyti tą žemę nuosavybėn; šiame atsitikime nuosavybėn išsipirkti žemę turi turėti teisę kiekvienas, kas per pirmuosius 10 metų įves ukyje tam tikrus įstatymais apsprestus pagerinimus (melioracijas, sodnus ir tt.);
 - c) ilgalaikinėn (pav., 25 metų) nuomon su teise, nuomos laikui praėjus, tą patį žemės plotą vėl toliau nuomoti sulig naujos taksos.
- § 5. Žemė gali būti duodama, išnuojama ir parduodama kaip atskiriems žmonėms, taip ir kooperatyviškoms bendrovėms, taigi draugijoms, valsčiams, parapijoms ir kitiems taip vadinamiems „juridiškiems asmenims“.
- § 6. Atskiriems žmonėms (bežemiams ir mažazemiams) žemės duodama (parduodama, išnuojama) mažiausia tiek, kad galėtų iš jos prasimaitinti, bet ne daugiau normos, kuri turi būti įstatymais nustatyta kaipo *maximum* žemės ploto, virš kurio joks atskiras žmogus neturi teisės daugiau žemės valdyti.
- Pastaba:* Išleidžiant šį įstatymą jeigu tokių žemių atsirastų, tai jos pereina bendran žemės fondan.
- § 7. Privatinės ypatoms spekuliuoti (žemės prekyba užsilimti) žeme turi būti uždrausta arba bent įstatymais suvaržyta (padėta po valstybės priežiūra).
- § 9. Iš šalies izdo tam tikra pinigų suma kasmet turi būti skiriama: 1) ukio mokykloms, kursams, parodoms ir tt.; 2) paveikslingiems ukiams ir bandymo sto-

tims; 3) javų sėklai ir gyvulių veislėms pagerinti, 4) keliams taisyti, grioviams kasti ir aplamai melioracijos bei kitiems ukio reikalams.

§ 10. Šalies išdo lėšomis turi būti padedama ukininkams vienasėdžiams išsikelti, prie naujų ukininkavimo formų pereiti, taipgi lengvomis sąlygomis suteikiama paskola, o reikale ir pašalpa ir tt.

§ 11. Galutiniai turi būti išrišta servitutų klausimas.

§ 12. Priverstinas, išdui padedant, apdraudimas nuo ugnies ir nelaimių.

VII. Taktika.

Savo tikslui pasiekti Lietuvos Demokratų Partija naudosis įvairiais įrankiais:

1. Rupinsis organizuoti žmones į amatų, užsiėmimų, korporacijos (ukio, varotojų, kredito ir tt.) ir kitas draugijas bei sąjungas.

2. Steigs gerų lietuviškų mokyklų, knygynų, leis knygų, laikraščių atsišaukimų, darys skaitymų, kursų ir tt. — žodžiu, stengsis šviesti ir organizuoti plačias darbo žmonių minias.

3. Reikale ir prie progos stengsis užmegzti ryšius ir eiti išvien su visomis Lietuvos ir kitų kraštų politikos partijomis ir srovėmis, kurios tik turi maž-daug panašius idealus ir norės išvien veikti ar kovoti.

4. L. D. Partija naudosis ir visomis kitomis priemonėmis, kurios, sulig laiko ir aplinkybių, išrodys naudingomis Partijos tikslui ir idealams pasiekti.

Tuo tarpu tiek. Rašto ir žodžio kritika bei gyvenimas teparodys, ko šiame projekte truksta ar kas nereikalinga. *R-lis.*

Del mūsų taktikos.

Gerai ir nuosekli taktika politikos partijai nemažiau reikalinga, kaip programa, o kartais gal net ir reikalingesnė. Nes taktiškai elgdamos programos trukumai ir silpnumai dažnai galima »aplyginti« ir visuomenės gyvenime didelę įtakmę turėti, tuo tarpu kaip vienas netaktingas pasielgimas labai lengvai gali sugadinti ir geriausią programą ir visam partijos tikslui didžiai pakenkti. Pasiaiškinti savo padėjimą ir apsispręsti savo taktikos principus svarbu ypač mums, kurie iš kairės ir dešinės, iš priešakio ir užpakalio apsupti vis kitomis srovėmis ar grupėmis su įvairiais siekimais ir reikalavimais, ir kiekvieną valandą mes turime būti pasirenge savytovią ir aiškią poziciją užimti prie kiekvienos srovės ar grupės veikimo.

1. *Santykiai su valdžia.* Pirmiausia taktika santykiuose su priešakiu, t. y. rusų valdžia. Čia mes turime jau pulką metų praktikos, kuri, reikia pripažinti, ne visuomet vienoda buvo. Buvo laikai, kuomet mes valdžią pažinome beveik vien tik kaip mūsų spaudos persekiotoją. Su laiku pažiūros kiek atsimainė, o apie 1904/5 m. ir visai persikeitė. Bet visas šis periodas ligi 1907 m. turi vieną svarbią žymią: kaip *su valdžia taip ir su jos atstovais jokių reikalų neturėti*, nieko iš jos neprašyti, o tik *reikalauti!* Tai buvo didžiųjų lukesčių, revoliucijinio upo, bet drauge *pasyvės politikos gadyne*

Kiek tokia taktika buvo naudinga ar nenaudinga — čia gali likti nekludytą. Bet kad panaši taktika šių dienų reikalavimams netiktų ir kad ji savaime nyksta — tai aišku, nežiurint, kad daugelis vis dar mano tos pačios taktikos laikosi, kaip prieš 10 metų. Ne tik mes, bet ir kairiausieji mūsų visuomenės elementai — socialdemokratai *iš revoliucionierių pasidarė reformatoriais.* Tai tiesa, kuri ne kiekvienam gali

patikti, bet tai yra faktas, kuris galima kiekvieną valandą patikrinti. Užtenka tik priminti LDP. ir LSDP. taktiką pirmosios Dumos rinkimuose ir ketvirtosios... Kuomet 1906 m. mūsų partijų žmonės, jeigu kieno nors buvo pasiūlomi kandidatais, tuoj rankas pakratydavo ir viešai apskelbdavo, kad rinkimuose nedalyvauja, tai 1912 m. tie patys žmonės stengėsi viens kitam už akių užbėgti. Arba vėl jeigu 1905/6 metais valdžia būtų pakvietusi dalyvauti ir darbuotis kokioj nors komisijoj, tai visi butume rankas pakratę. Šiandien gi pramonės komisijoj, kuri turi rupintis *muity* reikalais, »darbiečiai« ir »visuomeniečiai« darbuojasi petys į petį — vieni paskaitas taiso, »atstovauja«, kiti katalogus rengia ir tt. Tas pats santykiuose su valstiečių banku, mokyklomis. Šių įstaigų *boikoto* šalininkų šiandien jau nei su žiburiu nerastum, nežiurint kad jos šiandien daug blogesnės, kaip buvo siūloma 1906/7 metais, kuomet agitacija už boikotą, ypač valstiečių banko, ėjo visa linija ligi pat »Vilties« Smetonai... Žodžiu, leiste leidžiamies iš augštybių, ir tai, ką prieš keletą metų butume pavadinę bauriausiu savo »demokratiškos čystatos« sutepimu, tat šiandien laikome paprastu daiktu arba net ir pareiga tai remti — tų pačių demokratizmo principų vardan!

Čia gali kilti klausimas, ar nepertoli jau nueita? Nes, šiaip ar taip, dabartinės Rusijos ir drauge Lietuvos visuomenės gyvenimo tvarka perdaug jau atsilikusi, perdaug sutrunijusi, kad būtų galima ilgai gyvent vien tik ją lopant. Radikalės atmainos neišvengiamos. Vienok daugiau kaip aišku, jog dabartinė Rusijos valdžia tų atmainų įvesti neleis, *jeigu nebus priversta*. Tai gali atsitikti dviem keliais: 1) Rusijai įsipainiojus į konfliktą su svetimą valstybe, valdžiai gali prireikti visuomenės paspirties ir ji, jei dar turėtų tiek proto, gali pavadinti valdymo vairui vesti liberalus, — tada būtų galima tikėtis radikalesnių reformų evoliucijos keliu; 2) jei ne, tai ar anksčiau ar vėliau turi būti revoliucija. Kuriuo keliu reikalingos reformos įvyks — čia nespėliosime. Bet viena aišku: *į dabartinę valdžią mes turime žiūrėti tik kaip į laikinę ir daryti visa, ką tik mes galime, idant ji greičiau užleistų vietą kitai*. Čia tai ir vieta atsakyti į klausimą: savo aktyviu dalyvavimu dabartinės valdžios įstaigose ar mes patys nestipriname jos galybės? Ar tuomi neskiepijame miniose pasitikėjimo tai pačiai valdžiai, kurią norime nuversti su tų pačių minių pagelba?

Paviršium žiurint gali išrodyti, kad taip ir yra. Ir toj pačioj Rusijoj o gal ir Lietuvoj dar ir šiandien netruksta žmonių, kurie »iš principo« atmeta kiekvieną valdžios pasiūlijimą ir išanksto atsisako dalyvauti kokioj-nors valstybės įstaigoj (net ir Dumoj). Bet tai yra didžiausia taktikos klaida. Pirmiausia pasyvis protestas dar visai neparodo, kad mes geriau tai padarytume, kaip tie, prieš kuriuos »tylėdami protestuojame«. Antra — visuomenei naudingą dalyką pasmerkti vien tik delto, kad tasai dalykas sumanytas arba vyknamas mūsų priešų —, būtų ir klaidinga, ir neišmintinga. Trečia — patys nedalyvaujant valstybės įstaigose, kaip-gi pažinsime jos mechanizmą, ką-gi pradėsime, kuomet reikės patiems »geriau įsitaisyti«? Dar sakoma, kad gaminama iliuzijos ir tik bereikalo skiepijama pasitikėjimas. Ir tai teisybė. Bet ir čia turime atsiminti, kad kasdieniame gyvenime kaip pasitikėjimas taip ir

kaikuriuos iliuzijos minioms stačiai reikalinga, nes kitaip iš anarchijos niekuomet neišeitume. Kol nėra pajėgų kenksmingos globos atsikratyti, tol reikia jį kęsti. Sukilimas, revoliucija gali tvirti tik trumpą laiką. Ir kuomet ateis laikas ir bus reikalinga iliuzijos išsklaidyti ir minių pasitikėjimas (senąja valdžiai) sugriauti, tai nieks šio uždavinio geriau neatliks, kaip tie, kurie patįs dalyvavo senosios valdžios ir senosios tvarkos įstaigose. Pagalios turime atsiminti, kad principas: »viską arba nieko« tinka tik kovos laiku, kuomet ir draugai ir priešai apie dabartį visai negalvoja. Kasdieniame gi gyvenime reikia imti ir tiek, kiek duodasi paimti. Todėl tai revoliucijos laikais jei ir geriau tiko valdžios negavimas ir principas: „viską arba nieko“, tai šiandien geriau tinka aktyvis dalyvavimas valstybės įstaigose bei darbuose, kurie paliečia mūsų gyvenimą, ir principas: „imk, kiek gali paimti“, ir drauge *rengkis prie galutinios kovos!*

2. *Santykiai su dešiniuoju sparnu.* Apie santykius su dešiniuoju mūsų visuomenės sparnu (klerikalais etc.) čia daug nėra ko kalbėti, nes iš dalies tai galima atlikti ir legalėje spaudoje, o antra — mūsų klerikalai taip toli nuėjo, kad mes jau ne tik susikalbėti, bet nei »susi-rėkti« negalėtume. Nei bendrų tikslų, nei bendrų kelių pas mus tuo tarpu nėra. Vienok tam tikrose sąlygose ir tam tikruose klausimuose gali prireikti išėmimas padaryti »kairiajam« klerikalų sparnui — taip vadinamiems »tautininkams« (iš »Vairo«). Kaip ši srovė toliau »tekės«, tuo tarpu nematyti. Aišku vien, kad bendrųjų tautos reikalų ji nenori užkišti už tikybos reikalų, kaip tai daro »tikrieji«. Jeigu ši diferenciacija eitų ir toliau, tai gali atsitikti, kad mes kartais turėtume juos paremti arba kokiame atsitikime ir išvien eiti prieš klerikalus ortodoksus, o kaikada gal ir prieš valdžią kovoj prieš rusifikaciją per mokyklas ir visuomenės įstaigas ir tt. Taipgi gali būti bendro darbo ir grynai ekonomijos srityje. Praktikoje jau ir dabar daugelyj atsitikimų išvien einama. Bet artimesnių ir nuolatinių ryšių tuotarpu laukti negalima, nes mūsų tautininkai per daug žiuri Rymo, Kauno, Seinų ir ... Peterburgo pusėna.

3. *Santykiai su LSDP.* Labiausia mums turėtų rūpėti ir, rodos, geriausi turėtų būti santykiai su artimiausia mūsų kaimyne — Lietuvos Socialdemokratų Partija. Nes tikslas tas pats. Keliai, kuriais einame, taipgi mažiau ar daugiau tie patįs. Abejų priešai — irgi tie patįs. Ir ištolo žiurint gali išrodyti, kad tik kokiuo tai nesusipratimu pas mus yra dvi partijos ten, kur ištikrųjų tik viena turėtų būti, o jeigu jau yra dvi, tai, regis, tarp jų turėtų būti kuostipriausai ryšiai, kuodidžiausia »meilė ir vienybė«. Vienok ištikrųjų tarp šių dviejų partijų, kaip žinoma, buna bene daugiausia nesusipratimų ir kivirčų.

Kad tai padėjimas būtų normalis, vargu kas patvirtintų. Kaip žinoma, jaunesnieji vienos ir kitos srovės »simpatikai« net negali suprasti, kame tų nesusipratimų ir ginčų priežastys. Nepersenai vienas moksleivis rašė (privatiškai), kad pas juos abiejų srovių simpatikai kuogražiausia sugyvena ir dar pridėda, kad jam rodos, jog »jaunoji karta moka geriau sugyventi, kaip seniai«. Kiek pirmiau vėl vienas »užkietėjęs klesų kovos šalininkas«, kaip patsai išsireiškė, duoda varpininkams

tokį patarimą: »jeigu jūs esate socialistai, tai galėtumete įeiti LSDP — jon kaipo revizionizmo atstovai«. Ir paviršium žiurint ištikrųjų gali nevienam išrodyti, jog išmintingesnio daikto nebutų, kaip abiems partijoms susivienyti. Nes ir po teisybei, pav. vokiečių socialdemokratijos dešinysis ir kairysis sparnai daug daugiau skiriasi, kaip mūsų LSDP nuo LDP.

Nežiurint į visa tai, *LSDP ir LDP susivienijimas nėra galimas*. Yra teisybė, kad nemaža nesusipratimų ir kivirčių išklja vien tik delto, kad kaikurie »seniai« (atleiskit už išsireiškimą!) turi daug senovės prietarų ir dažnai priešų jieško ir jų randa ten, kur buti visai negali. Taipgi teisybė, kad »jaunieji« moka geriau »sugyventi« kaip »seniai«. Teisybė ir tai, kad kitose tautose (pav. vokiečiuose) panašiais idealais ir panašia taktika srovės sugyvena vienoje partijoje. Bet visa tai dar nereiškia, kad butų galima visiškas LDP. ir LSDP. susivienijimas. Ir svarbiausia tam kliutis yra ne »senių« tuščia ambicija, kaip tai kaikurie »jaunųjų« mano, bet abiejų partijų *tradicijos ir principų skirtumai*. Abi partijos turi savo tradicijas, ir mes galime buti dar taip dideli »senovės tradicijų priešai«, bet turėtume buti akli arba tyčia užsimerkti, kad nematyti, kaip jos į mus veikia ir prie savęs pririša. Ir jeigu koku nors stebuklu pasisektų susivienyti, tai toji vienybė ilgai negalėtų tvirti. Nes susivienijant nieko kito neliktų, kaip viena kuri dabar atskira partija turėtų *prisidėti* prie kitos ir savo vardą apleisti. Ir mes galėtume dar taip taktingi ir pakantūs buti, bet vistiek ta pusė, prie kurios prisidėtų, jaustusi »pergalėtoja«, o prisidėjusioji — »pergalėta« — tuo tarpu kada abidvi pusės dabar save jaučia lygiomis. Ir užtektų pirmo nesusipratimo, arba vieno kurio iš »pergalėtojų« pusės netaktingo žodžio, kad »pergalėtieji« vėl atsiskirtų.

Vienok galima daleisti, kad abidvi pusės visuomet butų tiek tvirtos, išmintingos ir taktingos, kad bendro darbo ir bendros idejos delei savo »patriotizmo« jausmus užslopintų ir del tradicijų konfliktų neištiktų. Bet ir tada ilgai vienybėje nesugyventume. Teisybė, idejos bendros, priešai bendri, net keliai šiandien beveik tie patįs. Vienok *principai arba dėsniai*, kuriais savo veikimą pamatuojava, *visai skirtingi*. Jau faktas, kad LSDP. nori remtis vien tik darbininkais-samdininkais, o į visus vidurinius sluogsnius — amatninkus, smulkiuosius pirklius, ukininkus — žiuri tik kaip į »pereinamąsias klesas«, rodo, kaip daug nuo jos savo principais skiriasi LDP., kuri šių sluognių »neišvengiamos pražuties« nemato ir gyvenimo, ypač politikos kovoj juos nori matyti šale darbininkų. Šis principinis pažiurų skirtumas dažnai turi juk vesti ir prie taktikos įvairumo. Ir joksai »cementas« vienybėje neišlaikytų. Tiesa, vokiečių ir kaikuriuose kitose tautose visai panašiai skirtingomis pažiuromis žmonės sugyvena vienoje partijoje. Bet pirmiausia ten visai neveikia tradicijų įtekmė, nes skirtumai pasidarė jau tada, kada partijos buvo stiprios, o pav., kaip vokiečiuose nemažą rolę lošia ir jų tautos charakteris (disciplinos gerbimas). Kad tai teisybė, mes matome kitose tautose. Rusų socialistai suskilę į daugelį partijų partijėlių ir dar vis sklja; lenkai taip-pat. Vakarų Europoj romanų tautos taipgi vienoj socialistų partijoj neišsitenka, o jei ir susivienija, tai

netrukus ir vėl suskija (Prancijos, Italijos socialistai). Todel nėra jokio pamato manyti, kad pas mumis būtų geriau. Beto, pav. vokiečiuose ir vienos ir antros srovės darbavimos laukas yra tas pats — beveik vien miestų darbininkai, tuo tarpu pas mus, kaip kiekvienam gali būti aišku, bent tuo tarpu miestuose darbo yra mažiausia.

Nežiurint į tai, visgi tam tikras »vienybės« laipsnis tarp LDP. ir LSDP. yra galimas ir dabartinėse sąlygose butinai reikalingas. Ši »vienybės« turėtų ir galėtų susidaryti šiems tikslams: 1) kovai prieš valdžią 2) kovai prieš klerikalizmą, 3) bendram kultūros darbui. Santykiškai su dabartine valdžia lygiai tokie pas LDP. kaip ir LSDP. Nei vienu, nei kitu valdžia ne glosto ir abeji stengiamies ją nuversti. Tat neišmintinga eiti atskiriai ten, kur susivienijus galima daugiau atsiekti. Tas pats ir kovoje su klerikalizmu. O apie reikalą bendrai kultūros darbą dirbti nereikia nei kalbėti. Šiose srityse vienybės ir bendros akcijos reikalas taip aišku, kad ištikrųjų tik kaikiurių »senių« fanatiškumui ar ambicijoms turime padėkavoti, kad ligšiol pagedaujamo susipratimo nėra ir kad čia vienu dažnai net stengiamasi kitiems pakenkti. Tai nedovanotina savžudystė, kurią turėtų stengtis sustabdyti visi, kam tik rupi Lietuvos gerovė, darbo žmonių reikalai ir demokratijos plėtojimas.

Kaip praktikoje ši vienybės rušis įvykinti — tai jau kitas klausimas. Bet viena aišku: be bendrų laiks nuo laiko daromų pasikalbėjimų nuoseklus ir sistemingas bendras (nors ir dalinis) veikimas nėra galimas. Prie to mes turėtume ir eiti, tik, žinoma, su sąlyga: visas savo partines ambicijas reikėtų palikti namie. Kas nuo savo »ambicijų« atsisakyti negali, tat geriau patsai telieka »namie«, o kitų tenetrukdo.

Paširvintinis.

Gyvenimo ir spaudos atbalsiai.

1. Prislaižymas ar daugiau?

Ligšiol mes galėjome didžiuotis, kad lietuvių kova už savo prigimtas teises buvo švari ir garbinga. Kaikiurių senesniųjų veikėjų žygiai prie „augštų ypatų“ dėl spaudos atgavimo ir kitų reikalų to švarumo nesuteršia, nes pačiame prašyme nieko pažeminančio nei nešvaraus negali būti. Negalima rasti taip daug baisaus nei tamė fakte, kad kaikiurie lietuviai sumanė ir padėkojo valdžiai už spaudos leidimą, — nors patsai žingsnis buvo nereikalingas, nes spauda mums buvo ne dovanota, o mūsų pačių iškovota. Bet pastarųjų kelių metų atsitikimai rodo mums „naujo kurso“ apsireiškimus. Pradžią padarė socialdemokratų vėlava III. Dumon praėjęs Kuzma. Jis, kaipo žmonių valstiečių rinktinis atstovas, jau daro viešus „garbės vizitus“ dabartinės valdžios galyai. — Antras vėšumon išėjęs apsireiškimas — tai kaikiurių kauniečių taip-pat „pagarbos“ dalyvavimas buv. gubernatoriaus Veriovkino išleisuvėse ir jam išreikšti komplimentai lietuvių draugijų vardu — tuotarpu, kada jis ne tik trukdė lietuvių kulturai plačiau apsireikšti, bet ir pats gyrėsi savo misija ir tikslais — surusinti Lietuvą.

Tai buvo pirmieji žingsniai. Ketvirtosios Dumos atstovai — Yčas ir kun. Laukaitis — žengė dar toliau. Jiems jau negana „garbės vizitų“, bet perka ir dovanoja „ikonas“, o už tai priima „atminimo medalius“. Kun. Laukaitis, tartum norėdamas atsilyginti, eina dar toliau ir pasididžiavęs, kad lietuviai kunigai padėjo valdžiai naikinti „kramolą“, viešai iš Dumos tribunos skelbia, kad lietuviai nieko daugiau nereikalauja, kaip tik teisingų įstatymų katalikų bažnyčiai.

Čia mes jau turime ne tik „prisilažymo“ paveikslus, bet ir pamyningą po kojų mūsų tautinės kovos tradicijų ir drauge teisėtų reikalavimų, kurie buvo ypač vaizdžiai iškelta pirmame Tautos seime 1905 m. Vilniuje.

Bet dar daugiau domos vertas šiemetinis atsitikimas Kauno gub. lietuvių mokytojų tarpe. Vienas jų, M. Šalčius, Peterburgo mokytojų suvažiavime viešai skaito referatą apie lietuvių mokyklos padėjimą. Nematę ir negirdėję referato, negalime nieko spręsti apie jo turinį, bet patis faktai, kad po referato susirinkusiųjų — be abejo, daugiausia svetimtaučių ir rusų — mokytojų buvo išnešta lietuviams prielanki rezoliucija, kad pačiame suvažiavime prieš referatą protestų nekilo ir kad jis priimtas suvažiavimo komisijos ir jos lėšomis bus atspaudintas, — visi šitie faktai liudija, kad pačiame referate nieko, kas galėtų lietuvius mokytojus kompromituoti, nebuvo. Bet užteko juodašimtiškai „Litovskaja Rus“ sušukti, kad referate buvo užgauta Lietuvos rusų mokytojų garbė (tai rašė „suvažiavime dalyvavęs“, kuris juk galėjo ten pat ir užprotestuoti), kaip atsirado lietuvių mokytojų, kurie pasiskubino tan patin laikraštini parašyti, jog „mes, mokytojai lietuviai, Šalčiaus į pirmą liaudies švietimo suvažiavimą . . . nesiuontėm ir nuo savęs jokių ingaliojimų nebuvome davę“ . . . Po pranešimo pasirašo mokytojai: *J. Gudovskis, S. Baltrimas ir B. Misevičius*. (žiur. „Lit. Rus Nr. 647). Bet dar „smarkesnis“ pasirodė jų draugas Utenos lietuvis mokytojas *J. Vanagas*. Jis stengiasi buvusį referatą, savo draugą lietuvių mokytoją kompromituoti intardamas jį beveik beprotystėje, o savo negudraus laiško pabaigoje arogantiškai skelbia: „aš manau, jog po to, kas atsitiko, nesusiras mokytojo-lietuvio, kuris laikytų p. Šalčių mūsų mokytojų, šeimynos nariu. Ne! jis mums nebe draugas!“ — Reikia dar pridėti, kad visa tai kalbama po to, kaip patsai Šalčius laiške į „Lit. Rus.“ griežtai užprotestavo dėl jam prikišamų minčių, nes jis nei omenyje neturėjęs ir visai nekalbėjęs apie rusus mokytojus toje prasmėje, kaip „Lit. Rus.“ korespondentas jam prikišo.

Skaitant šiuos 4 lietuvių mokytojų „protestus“ nenoroms kyla klausimas: ar tai yra menko politiško susipratimo vaisius, ar noras prisilaižyti savo valdžiai, ar gal dar kas-nors daugiau? Ir kas norėta atsiekti bei kam patarnauti? Ar duoti progos mūsų rusintojams skelbti, kad lietuvių mokykla šiandien yra geriausiame padėjime ir kad švietimo suvažiavime lietuvių skundas buvo visiškai neteisingas?

Ligšiol turėjome tik kunigų ir Dumos atstovų, kuriems „nieko daugiau nereikia“, kaip tik „teisingų įstatymų katalikų bažnyčiai“. Susilaukėmė ir liaudies mokytojų. Šie net nieko nereikalauja, o reika-

laujančius draugus pasmerkia. Ir tai atsitinka tose vietose, kur prieš 8 metus žmonės savo laisvę ir net gyvybę aukoję, idant lietuviai mokytojai galėtų savo tėvynėn grįžti ir drauge kovoti už tautiškąją mokyklą. Ir sugrižo. Tik ne kovai, bet prisilaikymams.

2. Lietuvių marksininkai ortodoksai kovoje prieš demokratų.

Antrojo „Varpo“ Nr. pasirodymas mūsų marksininkų ortodoksams davė progos prikišti demokratams-varpininkams visa, ko pirmiau nesusėjo. „Rankpelnis“ (Nr. 21, 1913) išrado, buk „pirmiau varpiečiai buvo žinomi kaip konstitucijiniai monarchistai“. „Pirmyn“ Nr. 33, 1913 sako, buk „Varpo artilerija atkreipta prieš revoliucijinius Lietuvos judėjimo sparną, prieš proletariato partiją“ ir buk mes „ne tik tai rengiamies eiti prieš darbininkų reikalus, bet jau dabar einame“. „Kovas“ p. Baranauskas net dviejuose straipsniuose (Nr. 48 ir 49, 1913) laužiasi pro atviras duris ir kartoja bene paties autoriaus išrastą pasaką, busią varpininkai nori visiems „lygiai padalinti turtus“ ir net stengiasi šią „teoriją“ sukritikuoti! O Rygos „Vilnis“ (Nr. 6, 1914) tą „kaltinimo aktą“ pabaigia pridėdama, buk liaudininkai (– supras varpininkai) nesirupina nei klesinio darlininkų susipratimo platinimu, nei jų organizacijomis, o apie patį socializmą „visiškai nekalba ir nerašo“.

Čia pabriežiame tik faktus, nes atsakymai į tuos prikišimus nereikalingi: kas bent išdalies pažįsta Lietuvos demokratų raštus ir darbus, tas panašių prikišimų be blogų norų padaryti negalėtų. Tik keista, kad „Pirmyn“ net prisipykęs reikalauja iš mūsų „atsakymo“ ir „prirodymų“, kad mes neiname prieš darbininkus. Mums matos, jog „Pirmyn“ būtų daug išmintingiau pasielgęs, jeigu patsai ne „minų darymu“, bet gyvenimo faktais ar bent ištraukomis iš mūsų raštų būtų pasistengęs paremti savo tuščias frazes ir niekuo nepamatuotus prikišimus apie tariamą mūsų ėjimą „prieš darbininkus“ ir kovą „prieš proletarijato partiją“. Tada jau būtų turėjęs teisės ir iš mūsų „atsakymo“ laukti. Šito turime teisę geisti tuo labiau, kad pav. į „Varpe“ apskelbtą visą eilę faktų iš eslesdiečių veikimo, jų atstovas p. Baranauskas „Kovoje“ trumpai „atsako“, buk visa, kas mūsų apie tai buvo rašyta, yra neteisybė arba ir melas. Ir tai prieš gyvus faktus! Mes gi niekadės nėjome „prieš darbininkus“ ir ne kovojome prieš „proletarijato partiją“. O jeigu mūsų marksininkų ortodoksų atstovai mano, kad vieno ar kito socialdemokratų partijos programos punkto ar jų taktikos dėsnio kritika yra jau ėjimas prieš darbininkus ar kova prieš „proletarijato partiją“, tai čia jie tik pasirodo visai ta pačia logika besivaduoja, kurios laikosi mūsų kunigai sakydami, busią Bažnyčios padėdymų ir kunigų viešo veikimo kritika yra kova prieš tikybą ir ėjimas prieš Dievą.

Tokios pat vertės prikišimai ir dėl tariamo varpininkų „nusi-kraustymo“ prie vokiečių revizionistų. Nereikėjo mums „kraustyti“

¹) Nors per daug iš to nesistebime. Juk tas pats Baranauskas „Kovoje“ (N. 52, 1913), oficiališkai (kaipo LSDP. įgaliotinis) ir viešai skelbia, kad pav. „Visuomenė“ su vadovaujantia LSDP. srove nieko bendro neturėjo „ir net C. K. apie tai (t. y. „Visuomenė“) dasizinojo tik, kada spaudoj buvo apie „V.“ išėjimą apskelbta“!

²) Ko negalima pasakyti apie LSDP. atsinešimą prie mūsų. (Red.)

prie revizionistų, nes neturėjome ko „reviduoti“ toje srityje, ką darė ir daro vokiečių ar kt. revizionistai-socialistai. Ir jokios kitų kraštų „revizionistų“ ar kitų „istų“ teorijos nebuvo, nėra ir negali būti mūsų veikimo principais, kurių mes akiai galėtume laikytis. Jei viename ar kitame klausime nuomonės pasirodė mažiau ar daugiau vienodos, tai šitai parodo tik žinomų sąlygų ir jų supratimo mažiau ar daugiau vienodą laipsnį.

Mūsų marksininkai ortodoksai moka ne tik barti ir nepamatuotų užsipuldinėjimų daryti, bet ir „pamokymų“ bei „patarimų“ duoti. Taip „Laisvė“ (Nr. 89, 1914) sako, kad „butų šimtą kartų gražiau ir naudingiau, ažuot atakavus L. Soc.-Dem. P., patalpinti rimtus straipsnius prieš klerikalus ir suklerikalėjusius pirmieivius“ bei „atakuoti mūsų bendrus didžiausius priešius: caro valdžią ir kapuciniją“¹⁾. „Pirmyn“ pataria „Varpą“ spauzdinti Rusijoje. O Rygos „Vilnis“ savo geiā širdį varpininkams-demokratams atveria taip plačiai, kad tiems iš jų, kurie „tikrai palinkę į socializmo pusę“, pasiūlo . . . pertraukti su savo draugais visus ryšius ir pereiti prie socialdemokratų. Taip esą padarė prieš 12 metų kaikurie „užsikrėtę socializmu“ demokratai, ir „tiktai toks kelias yra ir dabartiniams mus liaudininkams-socialistams“.

Už šiuos „pamokymus“ ir „patarimus“ mes galime labai žemai padėkoti ir iš savo pusės patarti, kad kitąsyk taip daug nesirupintų ir pavelytų mums patiems apie save ir savo reikalus spręsti. „Laisvei“ gi galime dar pasakyti, kad išrodo truputį „neskramna“ norėti, idant mes kiekvieną kartą, kaip tik „tikrieji socialistai“ ant mūsų užpuola, tuoj šauktume: „O šita prakeikta caro valdžia! O jūs parasidavėliai kunigai! Ir jūs — caro valdžios ir kunigų bernai — suklerikalėje pirmieiviai! Kad jūs visi prasmegtumet!“ Ir tt. — Tokios taktikos laikytis mes nemanome, nes viena — netikime, kad klerikalus ar valdžią butų galima apveikti vien „rimtais straipsniais“, o antra — praėjo jau tie laikai, kuomet į mestą mums akmenį, nors ir „iš kairės“ pusės, atsilygintume vien duonos kepalu. Jeigu nepatinka, kad apšviečiame kai-kuriuos eslediečių mūsų nuomone netinkamus pasielgimus, jei nenorite skaityti atrėmimų į nepamatuotus arba neteisingus užsiuolimus, tai nereikėtų taip nei daryti, ir drauge patiems pasistengti „išvien kovoti prieš bendrą priešą“.

Ant galo reikia pabriežti dar vienas dalykas. „Pirmyn“ Nr. 37, 1913), — stebis, jog mes „tvirtindami, kad ekonominis visuomenės plėtojimas prieštaraujas (Markso iškelto) kapitalo (ir produkcijos irankių) koncentracijos teorijai“, visgi tikime į socializmą, ir klausia, kaip mes manome „įvykinti tą savo „socializmą“, jeigu, mūsų nuomone, šioje tvarkoje visuomet viešpatausiąs vidutinis ir smulkusis ukis?“ — Tai butų jau šioks toks principo klausimas. Tik čia „Pirmyn“, pirmiau ne stebėtis ir mūsų klausinėti, reikėjo atsiminti, kad mes niekuomet netvirtiname ir netvirtiname, busią ekonominis visuomenės plėtojimo griežtai prieštarauja koncentracijos teorijai, mes tik, remdamos

¹⁾ Tai kaikurių amerikiečių ypatingas (pasakytume, visai netikęs) terminas dva siškajai paženklinoti.

statistikos žiniomis ir gyvenimo faktais, sakėme ir sakome, kad ekonominis visuomenės gyvenimo plėtojimos *ne visiškai sutinka* su minėta teorija, kad yra ekonominio gyvenimo sričių, kur tokios koncentracijos, kaip Marksas pranašavo, visiškai nėra ir šiaandien visai nematyti, kad artimoje ateityje galėtų būti kitaip. Lygiai netvirtinome, kad šioje tvarkoje visuomet *viešpatausiąs* vidutinis ir smulkusis ukis, o tik sakėme, kad ypač žemės ukyje šiais laikais ši ukio forma daugeliu žvilgsnių yra gajesnė ir tam tikrose sąlygose visuomenei naudingesnė, kaip stambioji ukio forma, ir kad vidutiniojo ir smulkiojo ukio išnykimo ženklų nematyti. O tai, regis visai ką kita reiškia ne „Pirmyn“ mums prikišamos „nuomonės“ ir „tvirtinimai“.

Apie tai, *kaip* patsai socializmas įvyks, mes pranašauti neapsimame, nois „Pirmyn“ ir dar taip indomautų. Bet jeigu jis ištikrųjų negali sau išivaizdinti socializmo su smulkiaja ir vidutine ukio forma, tai galime patarti pasiskaityti — ne mūsų ir ne „revizionistų“, bet paties vyriausio marksininkų ortodoksų teoretiko K. Kautskio raštų, ypač jo „socialę revoliuciją“, kuri, kaip girdėjome, P. Kovo išversta ir lietuvių kalbon. Butent antroje tos „socialės revoliucijos“ dalyje Kautskis griežtai pabrėžia, kad nėra neišmintingesnio daikto, kaip socializmą išivaizdinti koku tai suakmenėjusiu stabu su vienodomis ukio ir gaminimo formomis. Ten Kautskis sako, kad socializmo tvarkoj gali būti visos produkcijos ir distribucijos formos, kaip ir šiaandien, lygiai kaip ir valdymo, organizacijos, darbo ir atlyginimo ir tt. O apie smulkiųjų ukių išnykimą Kautskis ten pat taip sako: „Esant proletarijato režimui smulkioji ukio forma greičiau savo galą ras ten, kur ji bus netobula. Bet negalima manyti, kad šiuo keliu išnyks visi privatinių žmonių smulkieji ukiai. Pirmiausia tai neatsitiks žemės ukyje... Šalė žemės ukio tiks dar smulkioji ukio forma ir industrijoje, ir mes negalime užmatyti laikų, kuomet šioj srityj smulkusis ukis visiškai išnyktų. Gali dar būti, kad esant proletarijato režimui (t. y. socializmui) smulkiųjų industrijos ukių skaitlius pasidaugins (mūsų pabr.), nes, minių gerovei pasikėlus, gali pasididinti ir rankų darbo produktų reikalavimas“, nes „mašinos gamina tik masinius produktus, o daugelis pirkikų geidžia, kad būtų patenkinta jų asmens skonis“. —

Iš šitų ištraukų matome, kad daugeliui mūsų „tikrųjų socialistų“ geriau pritiktų pirma nuodugniau susipažinti bent su „savųjų“ žmonių teorijomis ir nuomonėmis ir tik paskui jau iš kitų reikalauti „atsakymų“ ir „priedomų“, kaip įvyks socializmas ir tt. —a.

Jaunoji karta

Apie tiksłą ir organizavimos.

Daug man žinomų jaunimo ratelių neturi tikro išdirbto savo veikimo tikslo. Senasis visiems žinomas »šviestis ir šviesti« per daug bendras, visai jis galima aiškinti, visai suprastį. Ir visai jis mūsų draugų suprantamas. Gi be tikro ir aiškaus tikslo negali gerai pasekmingai gyvuoti bet kokia draugija. Eis draugai susitvėrę draugijėlėn

vieni kitam ranką padavę, eis . . . , bet patįs nežinos, kur einama. Sunkus ir niekad negali būti spartus toks ėjimas. O tokių J. rat. be tikro višiams aiškaus tikslo yra. Ir manau, užtat ir kaikiuriuose rateliuose kaip tik nuo pradžios susitvėrimo nesimato pažangos, nesimato net ir jų nuveiktų darbų.

Taigi būtina reiktų nieko nelaukiant tuojau per »Varpą« gvidenti šis klausimas, manau, reikia paduoti net ir įstatų projektai. Paskui šios vasaros jaunimo susirinkime turėtume galutinai suvažiaavę išdirbti, ar jau išdirbtus įstatus pertaisyti, priimti. Šis darbas neatidėtinias. Butų gerai, kad vietiniuose J. ratelių susirinkimuose dabar jau rengtusi, galvotų apie tai ir kad siunčiamiems savo delegatams įsakytų ir nurodytų, kaip turėtų elgtis. Bet ar šiaip ar taip, vienok jau dabar mes neturėtume varžytis kokiais politiškų programų ryšiais. Ypač dabar, kuomet dauguma jaunimo ratelių narių dar visai nėra apsipazinę su partijų programomis, išanksto negalima jų užmesti, nes tai jau bus kunigiškas pasiūlymas.

Tikslas, mano galva, turėtų būti pirmiausiai tobulinimas savę, paskui ir kitų. Turėtume visame kame kuo-smarkiausiai kovoti prieš bet kokį prispaudimą ir sauvaliavimą, taipgi prieš vis besiplėčiantį klerikalizmą ir žinoma prieš dabartinės valdžios sauvalę. Prieš tuodu priešu smarkiai turime kovoti, ir prieš pirmąjį ar tik ne smarkiau, nes tas nori mus pavergti dvasios vergijon. Veikimo dirva tarp liaudies — ukininkų ir darbininkų; kelias platus — kairėn nuo tautininkų-klerikalų. Iš karto man matos galėtume labai lengvai veikti išvien, ar tai butume s-r. ar s-d. Juk gi per nelyg galingi ir aiškūs demokratų minėtianiedu priešai. Skirstytis partijomis suspėtume, kaip nors kiek apgalėtume šiuos galiunus.

O pažiūrėkime kas dedasi. Klerikalai eina galingyn. Delko? Delto, kad jie organizuojasi ir jau tie, kurie vadinasi tuzais, dirba atsidėję, pasišventę, negaili nei turto (nors ne savo), nei žygių ir tt. Kas gi mums darytina? Ogi reikia ir mums žinoti tą šventą tiesą, kad vienybėj galybė. Klerikalai iš mus pramoko dirbti, šoko ir dabar dirba pasekmingai. Ir draugijų visur pilna. Taigi ir mes mokykimies iš jų. Organizuokimies! Tiesa, visi žinome, kaip mums padeda geroji valdžia: mums ji prijaudama, kad nepavargtume, viešų draugijų mums neduoda! Bet gi ir jos patarnavimu pasinaudokime! Organizuokimies slaptai. Tverkime naujas, slaptas draugijas. Arba nors kuogreičiausiai suorganizuokime jau esančias, kuotvirčiau suriškime jaunimo ratelius. Ir tas reikia skubotai daryti, ne rytoj, bet šiandien. Juk gi negalime taip sėdėti. Juk butiniausias reikalas mums, Lietuvos pirmieviams, turėti draugiją, kuri visus vienytų. Jei negalime, neleidžia viešai, tai organizuokimies nors slaptai. ? ?

Atsišaukimas.

„Varpas“ — ligi spaudos atgavimo nepailsdamas šaukė lietuvių visuomenę kovoti už savo teises, ilgą laiką buvo beveik vieninteliu lietuvių visuomenės minties bei troškimų reiškėju ir daug pelnė spaudos

atgavimui. Bet toji tokiais rupesniais, vargais bei kančiomis Didž. Lietuvoj atgautoji spauda tuojuo pakliuvo į cenzūros žabangus, kurie užgniauzė lietuviams, kaip ir kitiems, liuosą žodį. Žiauri biurokratija neleidžia mums ginti savo reikalų nei teisių, neleidžia iškelti eikštėn »činavninkų« nedorųjų darbų, neleidžia parodyti, kaip tie patįs rusų biurokratai rengia Lietuvai ir lietuviams pražutį, rusindami ir kolonizuodami mūsų kraštą, kaip jie varžo ir slopina atgimstančiąją visuomenės mintį ir tt.

Cenzuruojamieji Lietuvos laikraščiai negali įstengti Lietuvos reikalų nei ginti, nei dorai apšviesti, todėl būtina reikalingas laikraštis, kuris, nesivaržydamas cenzūros valdininkų upu, galėtų drąsiai ir be baimės ginti reikalus Lietuvos ir lietuvių — kaipo darbo žmonių ir kaipo tautos.

„**Varpas**“ tokiu laikraščiu ir nori buti. Ir jeigu jam lig-šiol savo pasistatytas uždavinys ne taip sekėsi atlikti, kaip būtų geistina ir reikėtų, tat čia yra kaltės ir pačios mūsų demokratiškosios visuomenės ir net, reikia prisipažinti, mūsų pačių draugų. Lig šiol tik nedidelis draugų burelis savo raštais, pinigų ar darbu prie „**Varpo**“ leidimo bei tobulinimo prisidėjo.

Draugai ir prieteliai! Šiandien, kada visuose valstybės kraštuose gyvenimas virte verda, kada žiauri reakcija paskutines savo jėgas stato, o visuomenės nepasitenkinimas bei galybė augte auga, kada visi ženkklai rodo gal ir į visai netolimos — antrosios ir paskutiniosios — revoliucijos pradžą, — tokiais laikais sėdėti rankas sudėjus arba, kas dar blogiau, save ir kitus apgaudinėti tuščiais prizadėjimais — tai yra netik apsilaidimas, bet ir prasižengimas prieš savo pareigas.

Šalin nusiminimas! Šalin apatija! Laikas subrusti ir išanksto rengtis prie kovos bei naujojo gyvenimo tvarkymo.

Tuo tarpu tik „**Varpas**“ tuos dalykus gali prideramai nušviesti ir gvildinti, nes jo nevaržo cenzūros pančiai.

Todel **platinkime „Varpą“ ir remkime jį kaip galėdami.**

Užsakykime „Varpą“ pažįstamiems, draugams, giminėms ir platinkime jį šiaip visokiais galimais budais.

Rinkime ir siųskime aukų „Varpui“ palaikyti ir jo skelbiamoms idejoms platinti.

Šelpkime „Varpą“ raštais, pranešimais, patarimais.

Draugai ir prieteliai! Ne nuo kitų, bet nuo mūsų pačių priklauso tolimesnis »Varpo« ir jo skelbiamų idejų plėtojimas. Sukruskime tat ir pasistengkime, kad »Varpo« balso vėl būtų priversti klausyti kaip rusų biurokratai, taip ir jų visi talkininkai iš pačių lietuvių tarpo. Todel visi, kam tik rupi Lietuvos ir jos darbo žmonių išliuosavimas iš po rusų caro »činavninkų« jungo, kas tik trokšta laisvės ir gyvenimo teisingesnio sutvarkymo — spieskėmis apie „**Varpą**“, skaitykime, platinkime ir remkime jį!

X ir Y.

P. S. „Varpo“ kaina: Rusijoj metams 3 rb., pusei metų 1 r. 50 k. Amerikoj metams 1 dol. 50 ct., pusei metų 80 ct.; Prusuose ir kitur metams 5 mk., pusei metų 2 mk. 50 pf.

Adresas: M. Aszmutat, Tilsit, Ostpr. Garnisonstr. 9.

Redakcijos atsakymai.

?. Iš Jusų abiejų straipsnelių padarėme vieną. Meldžiame neužmiršti ir toliau.

J. B. iš S. »Sozialistische Monatshefte« Rusijon siunčiama ir uždarytuose konvertuose; kaina 3 mėn. — 8 mk. 40 pf. Adresas: Verlag der »Sozial. Monatshefte«, Berlin W. 35, Potsdamer Str. 121 H.

»Varpas« tuo pačiu budu taipgi siuntinėjama. Atskirųjų numerijų maždaug apie 25 kp., su atsiuntimu (konvertuose) kaina nelygi — apie 40—50 kp.

Apie kitus laikraščius pranešime laišku, — kaip smulkiau viską sužinosime. Tik kodėl neatsiuntėte atsakymui nei markutės?

Aukos „Varpui“ palaikyti.

Iš Vir. apietinkės per O. 5,59 mk. (2 r. 60 k.).

Dar galima gauti

„Varpo“ Nr. 2

Turinys: 1) »Savais reikalais«, 2) *Moksleivis* — »Besimokinančios jaunuomenės reikalai«, 3) *Ramulis* — »Prie žemės klauzimo, 4) r. — »Balsas iš šalies«, 5) *Nežinomasai* — »Opozicijos dvasia Lietuvoje«, 6) *Girinaitis* — »Rinkimus atsiminus« (Vilniaus, Suvalkų ir Kauno gub.).

Jaunoji karta: 1) *P. Bakanas* — »Argi jau laikas«, 2) *Maištininkas* — »Nesiviliokime«, 3) *Saulokas* — »Draugai jaunuoliai«, 4) *Ten buvęs* — »Iš Didžiosios Lietuvos«.

Feljetonėlis — »Bėda ir gėda« (X)

Apžvalga: 1) Kaip sutiko lietuvių visuomenė pirmąjį »Varpo« Nr., 2) »Iš Lietuvos Soc. Dem. Partijos gyvenimo« 3) Lenkų »Komisija tymczasova«, 4) »Literaturoje«.

Kaina 25 kap., su atsiuntimu Rusijon (užd. konv.) 40 kap.

Visais »Varpo« reikalais reikia kreiptis tokiu adresu:

M. Aszmutat, Tilsit, Ostpr. Garnisonstr. 9.

E. Jagomasto spaustuvė „Lituania“ Tilžėje, Augštoji gatvė Nr. 78.